

Divan-i Šems

Mevlana Dželaluddin Rumi

Preveo i predgovor napisao: Muamer Kodrić

Pogovor napisao: Rešid Hafizović

Priredio za on-line čitanje uz dozvolu autora:

www.bastinaobjave.com

Sadržaj:

Mevlana Dželaludin Rumi – pjesnik Božanske ljubavi...2

Divan-i Šems – paradigma lirike sufizm...13

Gazeli...17

Rubaije...58

Hijerohistorija Rumijeve duše...68

MEVLANA DŽELALUDDIN RUMI – PJESNIK BOŽANSKE LJUBAVI

Mevlana Dželaluddin Rumi rođen je u Belhu (današnji Afganistan) 6. rebiul-evvela 604./29. septembra 1207. godine. Njegov otac Behauddin Veled, koji je važio za jednog od najvećih učenjaka svog doba, odlučio je da pred mongolskom prijetnjom izmjesti svoju porodicu iz rodnog kraja, a za novo prebivalište, nakon što su neko vrijeme živjeli u Bagdadu, Hidžazu i Damasku, odabrao je Konju u Anadoliji – tadašnju prijestonicu seldžučkih vladara. Ustvari, Behauddin Veled doselio je onamo na poziv tadašnjeg seldžučkog sultana Alauddina Kejkubada, koji je želio u svojoj prijestonici imati čovjeka koji je zbog svog znanja i moralnih odlika bio poznat kao Sultanul-ulema (Vladar učenjaka). Treba napomenuti da neki historičari drže da pravi razlog Behauddinovog napuštanja Belha nije bio strah od mongolske invazije. Naime, u to vrijeme moćni vladar Belha i ostatka Horasana Muhammed Havarizm-šah pokazivao je otvorenu netrpeljivost prema sufijskom redu kubrevija, a Behauddin

Veled bio je poznat kao jedan od najvećih uglednika ovog bratstva.

Antologičar Dovletšah bilježi da se na putu za Bagdad Behauddinova porodica neko vrijeme zadržala u Nišapuru, gdje je Mevlana, tada još dječaćić, bio predstavljen znamenitom pjesniku i sufiji Feriduddinu Attaru. Predaja navodi i daje Attar tom prilikom Mevlani poklonio svoj spjev *Asrar-nama*, što se, s obzirom na česte motive iz ovog djela koje srećemo u Rumijevoj Mesnevi, ne čini nimalo nevjerovatnim.

Začudo, iako je Behauddin Veled bio, kako smo već kazali, priznati sufijski autoritet svog vremena, Rumije, po svemu sudeći, pred svojim ocem izučio uglavnom formalne vjerske znanosti, dok gaje u sufijski nauk uveo šejh Burhanuddin Muhaqqiq Tirmizi, koji je i sam bio Behauddinov učenik. Tako je, zanimljivo, duhovnu zaostavštinu svog oca Rumi naslijedio preko posrednika. Behauddin Veled preselio je s ovog svijeta kada je Dželaluddinu bilo 24 godine, a domalo, 638./1240., umire i njegov duhovni vodič Burhanuddin. U narednih nekoliko godina Dželaluddin Rumi uspostavlja u Konji kružok svojih učenika i izgleda daje njegova predavanja iz egzoterijskih islamskih znanosti – tefsira, hadisa, fikha i kelama – pohađalo nekih 400 učenika. Također, skoro je izvjesno daje u tom periodu nekolicinu svojih odabranih učenika uvodio u tajne sufizma. Naime, vidjeli smo već da je Mevlana odrastao u okruženju naklonjenom sufijskom nauku, njegov otac važio je za jednog od najvećih šejhova svog doba, a sam Rumi je s Muhaqqiqom Tirmizijem imao zvanični odnos muršid – murid, sufijski učitelj – učenik. Stoga je pogrešno mišljenje, koje je prilično često, da je do susreta sa Šemsom Tabrizijem sufijski nauk Rumiju bio

posve tuđ i nepoznat. Uostalom, sama činjenica da je Behauddin Veledov *Ma'arif* istinsko remek-djelo suhjske literature dovoljno svjedoči o tome daje Rumi odrastao u okruženju naklonjenom duhovnosti sufijске provinijencije. Susret s Šemsom, dakle, za Mevlanu nije značio nikakvu inicijaciju u sufizam, već se radilo o susretu čovjeka koji je bio upućen u ono što je terminološki poznato kao 'irfan-i nazari (teoretski gnosticizam), dakle Rumija, sjedne, i čovjeka koji je istu tu gnozu istinski utkao u svoju život, koji je bio na stupnju 'irfan-i amali, gnoze u životnoj praksi, Šemza Tabrizija, dakle, s druge strane.

U svakom slučaju, čuveni susret Dželaluddina Rumija i Šemsa Tabrizija dogodio se u Konji 542/1244. godine. Postoji više inačica predaja koje govore o tom susretu. Prema jednoj, sreli su se na ulici i Šems je potakao razgovor iznenadivši Rumija čudnim pitanjem: “Koje bio veći, Bajazid (Bistami) ili Muhammed?” Rumiju se pitanje učinilo neumjesnim, štaviše bogohulnim, jer uostalom, kako je sam u svom odgovoru kazao: “Muhammed je bio pečat Božijih poslanika.” Šems, na Rumijevo iznenađenje, postavi dodatno pitanje: “A zašto je, onda, Muhammed kazao Bogu: ‘Nisam Te upoznao onako kako Tebe dostoji!’, dok je Bajazid rekao: ‘Slava meni! Kako je Velika moja slava!’”, na što Dželaluddin povede Šemsa svom domu i četrdeset dana ostade osamljen s njim u jednoj odaji.

Prema drugoj inačici, koju bilježi Aflaki, Šems se jednog dana iznenada pojavio na vratima Dželaluddinove medrese, zatekavši ovoga kako sjedi i čita neku knjigu. “Šta to čitaš?”, upita Šems, a Mevlana, vidjevši na vratima čovjeka odjevenog u odjeću putujućih derviša, resignirano odgovori: “Ti ne znaš ništa o lome!” Bit će da ga je

iznenadna pojava neznanca koji se, mimo svih pravila dobrog ponašanja, usudio bez najave remetiti mir poznatog učitelja prilično naljutila. Tad Šems uprije svoj pogled u knjigu koju je Rumi držao u rukama i nju zahvati plamen. Nemalo prestrašen onim što se desilo, Rumi povika: “Šta je ovo?!” a Šems mu odgovori: “Ti ne znaš ništa o tome!”, a onda se okrenu i izađe iz medrese. Dželaluddin potrča za čudnim došljakom, sustiže ga i nagovori da skupa krenu njegovom domu.

Prema Džamiju, međutim, Šems je Mevlanu zatekao okruženog knjigama pokraj bunara, u vrtu medrese. Prišao je i pobacao sve knjige u bunar, govoreći zapanjenom Dželaluddinu kako mu knjige više neće trebati. Onda je, ipak, izvukao iz bunara jednu knjigu, *Ma'arif* Behaudina Veleda i pružio je Dželaluddinu suhu i neoštećenu.

Dovlet-šah, pak, prenosi vlastitu verziju susreta između Rumija i Šemsa. On bilježi da je Mevlana Šemsa zatekao u karavansaraju trgovaca šećerom, gdje se Šems, koga je njegov učitelj Ruknuddin Sandžabi poslao u Konju, nekoliko dana zadržao. Praćen svojim učenicima, Rumi jednog dana svrati u karavansaraj. Vidjevši ga, Šems upita: “Šta je svrha znanja i spoznaje?” “Slijediti i oponašati Poslanika”; odgovori Rumi, na što Šems primijeti: “To je uopćen odgovor!” “A šta bi, onda, bila svrha znanja i spoznaje?”, upita sad Rumi, a Šems odgovori: “Znanje je ono što te vraća tvome izvoru”, pa izreče Senaijeve stihove: “Neznanje je bolje od onog znanja kojim ne ništiš svoje jastvo!” Rumi ostade zatečen i ushićen ovakvim odgovorom.

Kako god, činjenica je da se susret desio iznenadno i da je posve zbunio i potresao Dželaluddina. Druženje sa Šemsom otvorilo je pred Rumijem nova obzorja poimanja

sufijske gnoze na način koji je nadilazio oprečnosti za koje je dotad mislio da su nepremostive. Uz Šemsa, Mevlana je doživio ranije mu nepoznata ekstatička iskustva i počeo je prakticirati sema – specifični simbolički ples praćen duhovnom muzikom, po kome će sufijski red mevlevija, red koji je posve naslonjen na Rumijev sufijski nauk, biti prepoznatljiv. Ustvari, Mevlana i Šems bili su dvojica duhovnih putnika koji su jedan u drugome prepoznali poticaj koji je obojici nedostajao, završni korak do ozbiljenja onih duhovnih vrhunaca koje su dotad tek slutili o sebi. No, kažimo sad nešto više o životu i ličnosti samog Šemsa Tabrizija, a na temelju onog što nam prenose hroničari.

Prema nekima, djed Šemsa Tabrizija bio je Nuruddin Muhammed, pobočnik Hasana Sabaha, čuvenog *Starca s planine* i čelnika alamutskih *assassina* i njegov naslijednik na čelu pokreta. Umro je 1210., a naslijedio ga je njegov sin Dželaluddin, koji se izjašnjavao kao ortodokсни musliman i radio na prevazilaženju netrpeljivosti i antagonizama između *assassina* i ostatka muslimanske zajednice. Ove podatke bilježi Dovlet-šah. Međutim, izgleda da je Dželaluddin Nou Musliman (Džellaludin novi musliman, nadimak pod kojim je ovaj bio poznat) imao samo jednog sina

- Alauddina Muhammeda. Ustvari, što se podataka o Šemsovom životu tiče, uglavnom ih možemo crpiti iz njegovog vlastitog djela – *Maqalat*, te iz Aflakijevih i Sepahsalarovih hronika. Problem je međutim u tome što su hroničari ove podatke bilježili prilično neselektivno, nimalo se ne trudeći da razluče između činjenica i legendi, što naročito vrijedi za Aflakija.

Šemsov *Maqalat*, naravno, nije autobiografsko dijelo, no autor nam sporadično pruža podatke koji mogu značajno pomoći da saznamo više o njegovom životu. Tako se na nekoliko mjesta sjeća svog oca, kome, istina, ne spominje ime, ali govori o njemu kao o dobrom i plemenitom čovjeku. Također, saznajemo da je potjecao iz porodice koja je pripadala srednjem društvenom sloju, a neki izvori tvrde da mu je otac bio sitni trgovac. Još u djetinjstvu Šems je pokazivao osobine koje su bile posve neobične za dijete njegovog uzrasta, što je znalo zabrinuti njegove roditelje. Vrlo rano upoznat sa sufijskim učenjem, okrenuo se isposničkom životu, potpuno zapostavljajući svoje tjelesne potrebe, pa se prenosi da je bio iznimno mršav i blijedolik. Kao mladić već je posve zanemarivao sve što je imalo veze s materijalnim, potpuno se odrekao ovosvjetskog, zbog čega se često sukobljavao s ocem koga je ovakvo ponašanje njegovog jedinca sve više ozlojeđivalo. Bio je, kako sam piše, “tuđinac u svojoj sredini”. Pokušavajući bar na neki način iskoristiti Šemsovu naklonjenost ka vjeri, otac ga je uspio privoliti da studira fikh – islamsku juristiku – pa je Šems nekoliko godina svoje mladosti posvetio izučavanju ove znanosti. Mladiću, ipak, ni na kraj pameti nije bilo da život provede službujući kao kadija – mjesni sudija, te je nastavio družiti se s lokalnim sufijama kojih je tada u Tabrizu bilo iznimno mnogo. Izgleda da je Šems i odrastao upravo u ono vrijeme kad je u Tabrizu, shodno predajama, živjelo stotinu velikih šejhova – baba.

Kako god, šejh Šemsa Tabrizija bio je Ruknuddin Sandžabi, koji ga je, nakon stoje ustanovio da je njegov učenik dovoljno duhovno sazrio, poslao da kao lutajući derviš putuje svijetom. Provesti neko vrijeme u

skitalačkom životu, naime, bila je obavezna praksa u nekim sufijskim redovima za svakog uznapredovalog sufija. Napomenimo još da je Šems Tabrizi u svoje vrijeme bio poznat i po nadimku Ptica (pers. parande). U vezi s porijeklom ovog nadimka postoje dva objašnjenja. Prema jednom, Šems je ovaj nadimak stekao zarad svog skitalačkog života, budući da su mu se putovanja toliko osladila da se više uopće nije mogao tla duže vrijeme skrasiti na jednom mjestu. Druga predaja kaže da nadimak dolazi otud što je Šems posjedovao sposobnost, kakva se i inače nerijetko pripisuje najznamenitijim sufijskim prvacima, da istodobno bude na dva mjesta.

Uglavnom, kada je Šems Tabrizi susreo Mevlanu Rumija prvi je živio kasne šezdesete, a drugi je bio u ranim tridesetim godinama života. Posve fasciniran Šemsom, prepoznavši u njemu poticaj koji je nedostajao njegovom duhu da se uzdigne do ezoterijskih obzorja kakva je dotad samo naslućivao ili o čemu je tek čitao u knjigama, Rumi je posve zanemario svoja predavanja u medresi. Po čitave dane i noći osamljivao se sa napokon pronađenim duhovnim parnjakom koji je u njemu razbuktao plamen ljubavi i doveo ga u stanje kakvo prije nije mogao ni naslućivati. Sve češće bi praktikovao sema, uživao je u muzici u kojoj je otkrivao ovozemaljski izraz svog duhovnog stanja, a predaje kažu da je jedanput pao u ekstazu i počeo plesati nasred ulice uz zvuke kujundžijskog čekića iz obližnje radionice.

Međutim, Rumijevo druženje sa Šemsom stalno je narušavano. Naime, među nekadašnjim Mevlaninim učenicima i osobama iz njegovog okruženja bilo je sve više onih kojima je ovako krupna promjena u životu učitelja smetala. U nekim slučajevima radilo se naprosto o

ljubomori, nezadovoljstvu činjenicom da se Rumi posve posvetio druženju sa Šemsom i zanemario predavanja i skupove koje je nekoć redovno održavao. Bilo je u Mevlaninoj obitelji, međutim, i onih koji su bili krajnje nezadovoljni utjecajem kojeg je pridošlica iz Tabriza imao na Rumija. Na bliskost između dvojice ljudi iz različitih društvenih slojeva (Mevlana je, ipak, bio aristokrata, pripadao je uglednoj porodici, važio je za izuzetnog učenjaka, dok je Šems bio putujući derviš, skoro prosjak, nepoznatog porijekla) Rumijeva okolina također nije gledala nimalo blagonaklono. Ukratko, na različite načine pokušavalo se razvrgnuti ovu vezu, te se Mevlana nalazio pod snažnim pritiscima njemu bliskih osoba koje su svojim neprestanim pridikama i objedama na Šemsa nastojali navesti Rumija da prekine svoja stalna druženja s ovim dervišom, dok je Šems, budući da je bio osoba bez ikakvog ugleda u Konji, bio izvrgnut otvorenim vrijeđanjima i svakovrsnim pritiscima čiji je cilj bio natjerati ga da napusti grad. Naposljetku, Šems je 643./1245. iznenada napustio Konju. Rumije bio toliko ogorčen da mu je neprestano slao pisma i poruke koje su sadržavale njegove prve pjesme na perzijskom i arapskom jeziku, te konačno, otkrivši da je Šems u Damasku, šalje svoga sina Sultana Veleđa da ga pokuša nagovoriti da se vrati u Konju. I doista, pod nagovorima Sultana Veleđa Šems popušta, a Mevlana ga, želeći ga vezati za mjesto, ženi ga svojom pastorkom Kimija-hatun. Čini se da je ovim brakom Šems po prvi put u životu iskusio ljubav prema ženi. Doimalo se daje Rumi povukao pravi potez i da će se lutajući derviš iz Tabriza napokon skrasiti. Međutim, samo nekoliko mjeseci kasnije Kimija se razboljela i nakon kratke bolesti umrla. Njena smrt

žestoko je pogodila Šemsa koji ponovo iznenada odlazi iz Konje, ovaj put zauvijek. Naredne dvije godine Dželaluddin je gorljivo ali uzaludno tragao za Šemsom, bezuspješno je odlazio U Damask i svuda gdje je Šems, navodno, bivao viđen. Šems je naprosto iščezao, ostavljajući Rumija nasamo, kako to primijećuje Seyyed Hossein Nasr, “sa shamsom ili suncem spoznaje usred njegovog bića.”

Šta se ustvari desilo sa Šemsom Tabrizijem pitanje je na koje nije moguće dati konačan i izričit odgovor. Sufijska predaja isplela je oko Šemsovog nestanka nekoliko različitih verzija tadašnjih događanja, a prema najpoznatijoj od njih Šems je ubijen, a za ubistvo je odgovorna skupina bivših Rumijevih učenika. Naime, oni su se, navodno, jedne večeri okupili ispred Šemsove kuće i pozvali ga da izađe, a onda su ga mučki ubili i bacili njegovo tijelo u neki napušteni bunar. Ista predaja kaže da je godinama kasnije Rumijev sin Sultan Veled usnio san u kome mu je kazano gdje se nalaze Šemsovi zemni ostaci, te ih je on izvadio iz bunara i dostojno ih sahranio u blizini groba njegovog oca. I doista, u sklopu Rumijevog mauzoleja u Konji postoji grob za koga predaja tvrdi da je Šemsov, premda svi ozbiljniji izučavaoci Rumijevog života i djela to spore.

Bit će, ipak, da je Šems Tabrizi, iscrpljen stalnim pritiscima svojih protivnika i skrhan smrću voljene žene, ali prije svega zato stoji smatrao da je okončao svoju misiju buđenja djelatnog sufija u Dželaluddinu, jednostavno otišao iz Konje i nastavio živjeti životom derviša lutalice, dobro pazeći da nikakva vijest o njemu ne dopre do Mevlane. Najvjerojatnije da skromni mauzolej u mjestošćetu Hejva na sjeverozapadu Irana izgrađen nad

grobom za koga se vjeruje da u njemu počiva tijelo Šemsa Tabrizija doista i jeste Šemsov grob.

Mevlana nikad nije do kraja prežalio odlazak svog duhovnog parnjaka, no upravo ta čežnja i bol zbog odvojenosti bili su bitan izvor njegovog poetskog nadahnuća, te će se tek nakon tajanstvenog Šemsovog nestanka Rumi početi ozbiljnije baviti poezijom. Nadomjestak za Šemsa potražio je prvo u kujundžiji iz Konje Salahuddin Zarkubu, čovjeku koji je, premda je ustvari bio nepismen, narednih nekoliko godina bio Mevlanin najprisniji prijatelj i sabesjednik. Bijaše Rumijev vjerni saputnik na sufijском putu ljubavi, istinski duhovni velikan uz koga je Mevlana, koji je u to vrijeme već napisao veliki dio svog lirskog opusa sabranog kasnije u grandiozni Divan-i Šems, praktično i dovršio proces svog duhovnog sazrijevanja. No, 657./1254. Mevlana ostaje i bez ovog prijatelja – Salahuddin Zarkub te godine je preselio s ovog svijeta i po vlastitoj želji sahranjen je uz zvuke sufijske muzike. Utjehu zbog ovog gubitka Rumi će pronaći u Husamuddinu Čelebiju, koji će ga i potaći da počne s pisanjem svoje proslavljene Mesneviije i koji će ustvari biti i njen pisar. Husamuddin je, inače, bio porijeklom iz Urumije (sjeverozapad današnjeg Irana) i potjecao je iz porodice tradicionalno naklonjene sufijском науку. Štaviše, njegov otac bio je poglavar jednog futuvvetskog bratstva – nečeg što bismo najbliže mogli opisati kao sufijски viteški red.

Godine 672./ 1273. Mevlana Dželaluddin Rumi se smrtno razbolio. Posljednje dane života proveo je okružen svojim duhovnim potomstvom, čekajući smrt koja je za njega, kako je to izrekao u mnogim svojim stihovima, predstavljala susret s njegovim Voljenim, trenutak za

kojim je cijelog života žudio i iščekivao ga. U skladu s tim, i dan njegove smrti sufije mevlevijskog reda obilježavaju kao šeb-i arus – nevjestinu noć, večer vjenčanja. Umro je 5. džumadel-ahira/16. decembra 1273. Na njegovoj sahrani okupilo se, kako to hroničari bilježe, na desetine hiljada ljudi iz cijele Anadolije. Kršćani i jevreji iz Konje listom su došli odati svoje poštovanje velikom muslimanskom duhovnom prvaku u kome su prepoznali istinsku svetu ličnost, čovjeka koji je, čvrsto, ukorijenjen u islamsku tradiciju kojoj je bio krajnje i bezrezervno odan, govorio o duhovnom putu zajedničkom sljedbenicima svih religija, zajedničkom i prihvatljivom svima koji u svojim srcima čute Božiju jednost.

Rumijev književni opus jedinstven je u analima literature islamskog svijeta i po svom obimu i po kvalitetu i inovativnosti. Usto, Rumijeva djela u sebi sažimaju svekoliku književnost i teološko-filozofsku literaturu napisanu prije njega, pa će tako u *Mesnevi* naprimjer čitalac upućen u literaturu islamskog klasicizma na mnogim mjestima prepoznati aluzije ili čitave citate Attara, Senajja, Ibn Arebija i drugih velikih Mevlaninih prethodnika.

***Divan-i Šems* – paradigma lirike sufizma**

Najpoznatije djelo Mevlane Dželaluddina Rumija svakako je upravo Mesnevlja, nenadmašno remek-djelo sufijске literature, 26 000 stihova poezije u šest tomova kroz koje je na jedinstven način izložen gotovo svaki pojedinačni aspekt islamskog nauka, njegove teologije, metafizike, kosmologije i tradicionalne psihologije. Ovo grandiozno djelo time je zaslužilo počasni naziv “Kur'an perzijskog jezika” i ono mu svojim preplitanjem vjerske doktrine i prakse, didaktičkih i krajnje ezoterijskih sadržaja u izvjesnom smislu doista i nalikuje. Mesnevlja je, zbog svog jednostavnog jezika i pripovijedačkog stila, spjev prijemčiv najširim masama, koliko god da u sebi krije najdublje gnostičke postavke za čije razumijevanje je nužna iznimna upućenost u najsuptilnije probleme sufijskog nauka. Kroz Rumijevu Mesnevlju sva dotadašnja duhovna tradicija islamskog svijeta ponovo je zablistala punim sjajem kroz Mevlaninu genijalnu sintezu i jedinstvenu interpretaciju misli starih prvaka duhovnosti.

Što se, pak, divana Rumijeve lirike poznatog pod naslovom Divan-i Šems tiče, radi se o najobimnijem Mevlaninom djelu sastavljenom od oko 36 000 stihova. Veći dio ove obimne zbirke gazela sastavljen je od stihova bogato prožetih metaforama i simbolima koji dočaravaju iznimna Mevlanina stanja duha. U posljednjem bejtu – distihu svakog gazela, gdje u skladu s tradicijom orijentalnog pjesništva pjesnik spominje svoje ime i time na osobit način “potpisuje” svoj uradak, Rumi je upotrijebio Šemsovo ime, zbog čega ova golema poetska zbirka i jeste nazvana Divan-i Šems. Ova činjenica zorno pokazuje posebnost odnosa između njih dvojice i ulogu koju je Šems imao u nastanku ovog djela. Uostalom, dobar dio gazela i mogu biti shvaćeni kao svojevrsne tužbalice

za izgubljenim duhovnim parnjakom. Svakako, pri tumačenju Rumijevih stihova iz Divan-i Šemsa treba biti krajnje oprezan, jer, kao što će to čitalac vidjeti i iz ovog skromnog izbora, i samo Šemsovo ime katkad se doima kao aluzija na samog Boga, iz čega se opet nadaje da je Rumi pojedine gazele spjevao u ekstatičkim stanjima koja su u sufizmu poznata kao fena – iščeznuće sufije u Božijoj Slavi.

Usto, leksika koju Mevlana koristi u Divan-i Šemsu obiluje simbolima i inače prisutnim u sufijskoj poetici, s tim što su značenja nekih od njih kod Rumija specifična, a neke metafore su potpuno originalne. Prilikom priređivanja izbora koji imate u rukama suzdržali smo se od bilo kakvih vlastitih pokušaja tumačenja Mevlaninih stihova, a odlučili smo da uz stihove ne donosimo niti već postojeće komentare gazela iz Divan-i Šemsa bilo da se radi o komentarima iz pera klasičnih sufijskih autora ili viđenjima savremenih orijentalista. Tek ponegdje skrenuli smo pažnju na opće značenje nekih termina za koje smo pretpostavljali da su nepoznati čitaocima koji nisu odveć upućeni u književnost sufizma. Inače, prepuštamo čitaocu da Rumija doživi na vlastiti način, bez pretenzije da na bilo koji način sugeriramo kako da doživi stihove koje donosimo.

U stihovima iz Divan-i Šemsa u određenom smislu sukusiran je ples i muzika mevlevijskog sufijskog reda. Smisao je ovdje posve pretpostavljen formi, te mada se Mevlana držao tradicionalne forme gazela, njegova poezija kida zakone i pravila tradicionalne prozodije i metrike. Smatraše da je s Divan-i-Šemsom Rumi u perzijsku divansku poeziju uveo šest novih varijanti aruz metra, čime je na još jedan način inovator u klasičnoj

poeziji muslimanskog svijeta. Možda je najbolju definiciju sadržaja Divan-i Šemsa dao S. H. Nasr koji o ovom djelu zaključuje da je to “primjer duha koji ponovno uobličava materijalnu formu i udahnuje novi život u materijalni poredak, tako kreirajući novu a ipak potpuno tradicionalnu umjetničku formu. Ova iznutarnja transformacija, pak, oštro je suprotstavljena razbijanju forme ‘odozdo’ u modernoj poeziji.”

Obilat simbolima i metaforama, stihovima koji naizgled nemaju veze jedan s drugim mada stoje u međusobnom slijedu, i uz sve to neponovljivo poetski “uglazbljen”, Divan-i Šems je nesumnjivo najteži zadatak koji može stajati pred prevodiocem Rumijevog djela. Nemoguće je, ipak, načiniti prijevod koji bi mogao dočarati osjećaj koji čitanje (još češće pjevanje uz muzičku pratnju) Rumijevih gazela izaziva kod perzijskog čitaoca. Nadati se, međutim, da će ovaj, makar i neveliki, prijevod odabranih gazela i rubajija na bosanski jezik pomoći da čitalac s našeg govornog područja shvati zbog čega se Rumija smatra jednim od klasika svjetske književnosti, te da će onima koji čute naklonost prema duhovnosti izraženoj kroz umjetničku formu ova knjižica donijeti trenutke zadovoljstva. Osobitu zahvalnost dugujemo dr. Rešidu Hafizoviću koji je svojim sugestijama u vezi s ovim prijevodom te nadahnutim esejom kojeg donosimo na kraju knjige bitno pomogao da ovo izdanje bude što vjerniji odraz Rumijevog poetskog i misaonog genija u jeziku naše domovine.

Ovaj izbor iz Divan-i Šemsa urađen je prema kritičkom izdanju koje je priredio čuveni iranski stručnjak za Rumijevo djelo B. Fourozanfar u sedam tomova pod naslovom Kuliyyat-e Shams i koje je objavljivano u

Teheranu od 1336. do 1346. hidžretske solarne godine. Spomenuto izdanje sadrži i Rumijeve rubaijje, koje se obično smatraju zasebnim dijelom Mevlanine poetske ostavštine. Uz ovaj izbor gazela iz Divan-i Šemsa donosimo i prijevod nekoliko desetaka Rumijevih rubaijja kao primjer Mevlanine sposobnosti da najsuptilnije sufijске ideje izrazi u ovoj formi svojevrsne orijentalne poetske minijature. Također, pored izvornika na perzijskom jeziku konsultirali smo i izbore iz Divan-i Šemsa u prijevodu na engleski jezik, i to R. A. Nicholsona, *Selected Poems from Divani Shatnsi Tabriz*, Cambridge, 1898; A. J. Arbervija, *Mystical Poems of Rumi*, Chicago, 1968. i Iraja Anvara, *Divan-i Shams-i Tabriz*, New York, 2001.

Muamer Kodrić

Gazeli

Zaljubljenik ako si ljubavi, trašiš li ljubav pravu,

britke se sablje hvati, prereži grlo sramu

Znaj da je briga za ugled golema brana na Putu,
dobronamjerne ovo su riječi, pusti da srce ti ganu

Što drugo bijahu hiljade ludosti što ih počini Medžnun,
nego hiljade ljubavnih zamki za njegovu draganu

Nekad bi trgao odjeću svoju, nekad bježao u planine
katkad i otrov ispijao, težeći tako nepostojanju

Lovinu mnogu pauk u svoje slabe mreže hvata,
u zamke Svevišnjeg Gospodara pomisli kakvi ulovi stanu

Kad ljubav bješe ono što licu Lejlinu vrijednost dade,
“U noći On prenese roba svoga”, šta reći o takvom
stanju?!

Zar nisi nikad čitao stihove o Vaisi i Raminu?
Vamiku i Azri zar ne ču priču stoput ispričanu?

Odjeću zagrćeš, strah te da ju ne smoči voda,
a hiljadu puta zaronit u more htio bi da si u stanju

Put ljubavi sama je poniznost i pijanstvo,
jer bujica se niz brdo spušta, zar potok teče uzastranu!
U prstenu zaljubljenih poput dragulja budi,

a svaki dragulj Tvoj je sluga, o moj Gospodaru

Ova je zemlja prašna, tako, sluškinja nebesima,
a tijelo ljudsko sluga je duhu sa kojim je u paru

A zar pamet usstari nije dobročinitelj tijelu?!
zar vezi između Zemlje i neba možeš naći mahanu?!

Ne možeš doboš pod ćilim skriti, pa po njem, sinko,
udarati
razvij svoj bajrak ako si vitez, tamo u polju ravnu

Uhom duše osluhni jauke onih što čeznu,
bezbroy se vapaja diže zelenom svodu slavnu

Kad se odjeće svoje, opijen ljubavlju, riješiš,
vidjet ćeš: nebo slavi, Orion zibunjen stanu

Gledaj kako zbog ljubavi čitav svijet se uskomeša,
dok se nada onome po čistoti znanu

Kada sunce grane, nema mjesta za tminu,
dobrosvivost kad se rastre nema mjesta žalovanju

Zaćuao sam, ti zbori, o dušo dušine duše,
žudeći za Tvojim licem i prah sklon je umovanju

* * *

Pustinji našoj nigdje nema kraja,
duša naša i srce nemaju smiraja

Svijet u svijetu bezbroj likova prima,
a koja od tih slika naša je slika prava?

Kad opaziš da putem kojim hodiš
kotrlja se nečija odrubljena glava

upitaj je, upitaj, o tajnama srca,
skriveno o nama da bi ti kazala

Ta kako bi ljudsko uho moglo znati
jezik kojim zbore ptice našeg gaja?

Zar bi svaka ptica, tek zato što krila ima,
slobodno na rame Sulejmanovo pala?

Šta da kažem? Šta da mislim? Priča je ova
visoko ponad moga shvatanja i znanja

I kako da ne strepim, kad svakoga trenutka
zbunjenost moja raste, čini se nema joj kraja?

Jarebica i sokol, gledaj, zajedno sada lete,
neбом iznad naših planina krila se razmahala

Kroz sedam nebesa htjeli bi da projezde,
saturn je njihova konačna postaja
No, šta je sedam nebesa, ona pod Aršom leže,
a naša krila ne bi ni Arš da prođu stala

Arš i nebesa nas se uopće ne tiču,
u ružičnjak kanimo stići gdje čovjek se s Bogom spaja

Ali, prođi se rasprave, ne pitaj o tom više,
priča je dovde stigla i tu je zastala

Istine Božije vjere bit će ti otkrivene,
posredstvom Kralja kraljeva, Sultana vječnog sjaja

* * *

Sinoć sam ti na dar poslao zvijezdicu,
rekao joj: “Idi, služi mjesec lica ljepoticu!”

Padoh niće, kazah onda: “Idi, služi sunce sjajno,
koje sjajem brdo suro pretvorit će u riznicu”

Pa rastvorih grudi svoje i pokazah rane grdne:
“O ovome obavijesti krvopiju krasoticu!”

Lutao sam tamo-vamo da se srce dijete smiri,

dijete spava samo kad mu zaljuljaju koljevčicu

Daj, podoji dijete ovo da plač njegov ne muči me
znam, spremna si uvijek pomoć' poput mene propalicu

Svakom srcu dom jedini grad sastanka s tobom jeste,
smiluj se na srce ovo, po tuđini lutalicu
Ništa više neću reći, naručit ću bokal pića:
“Hej, krčmaru, rujnim vinom daj napoji pijanicu!”

* * *

Zapita Davud: “O Gospodaru, od nas Ti koristi nije,
u stvaranju dva svijeta kakva se mudrost krije?”

A Bog će: “Vremenit stvore, riznica skrivena bijah,
pa htjedoh s dobrotom i milosrđem Ja da upoznam svije

Zrcalo stavih: prednja mu strana srce, a stražnja tvarni
svijet,
stražnja se strana ljepšom čini kad se da to je prednja
mnije”

Čovjek lice blatom umrlja, onda za odraz zrcalo krivi,
a da zrcalo nije krivo shvati onda kad se umije

Vremena treba da vino vrenjem postane slatkast sok,

ponešto truda uložiti treba ko hoće da srce zgrije

Duša kad se od tijela odijeli upita Gospodar moj:
“Bila si onamo i vratila se; zar znaka Moga na tebi nije?!”

Svako znade alhemija da od bakra zlato stvara,
ova rijetka alhemija dušu mijenja, pozlati je

Milošću Božijom, Sunce vjere ne treba krunu ni carski
plašt,
svakom gologlavom on je kuna, svakog nagog on odije

Iz skromnosti svoje, Isa na magarcu jahao je
zorski vjetar na magarcu...Zar to, sinko, čudo nije?
Dušo, kreni u potragu, k'o niz brdo potok plahi,
a um nek' shvati: za život vječni prije se smrti mrije

Zazivaj Boga sve dok sebe ne zaboraviš posvema,
dođi u stanje kad se ne zna ko zove, ko zazvani je

* * *

Na dan smrti, kad moj tabut da sam mrtav kaže svima,
ne pomisli u srcu mome za prašnim svijetom tuge da ima

Ne plači za mnom i ne kaži: “Oh, žalosti! Vaj, žalosti!”
žaliti za onim treba ko plijen bude šejtanima

Ne kaži da rastanak je kad ponesu tijelo moje,
jer tek tada stiže vrijeme žuđenijem sastancima

Kad mi tijelo u grob spuste nemoj tada: “Zbogom!” reći,
grob je ovom svijetu zastor pred rajskim vrtovima

Crnom zemljom kad me zaspu ne pomisli da me nema,
Sunce, Mjesec zar nestaju sa njihovim zalascima

Misliš smrt je utruće, a svitanje to je pravo
kada tijela grob zarobi, duše smatraj slobodnima

Koje sjeme ne proklija kad ga se u zemlju baci?
Zar u sjeme čovjekovo sumnji, onda, mjesta ima?!

Zar vedro vodom ne napuniš kada ga u bunar baciš?
U Jusufov bunar upada duša; gdje je tu razlog jadanjima?

Zato, bolje je, zatori usta, a na lice osmlijeh stavi,
Jer ono zbog čega ovdje plačeš tamo je povod radostima

* * *

Jedne je zore Mjesec na nebu zastao,
zagledao se u me, pa dolje k meni pao

Kao kada sokol u lovu pticu zgrabi,
Mjesec me općini posve, pa me nebu uzdigao

Pogledah se i shvatih da ne vidim samoga sebe,
ondje sam bio samo duša, tijelo se posve izbrisalo

Dok plovih tako, u duši osim Mjeseca ne vidjeh ništa,
ali tajnu iz vječnosti pritom sam poimao

Zagnjuren u ovaj Mjesec bile su sedam nebeskih sfera,
to more lađu moga bića sasvim je poklopilo

Tad se srce ustalasa, ponovo se um ukaza,
a glas se začu: “Tako to bi, tako se to zbilo!”

I uhvati se pjena na moru, u svakom mjehuriću njenu
nastajaše nova slika, novo se tijelo krilo

Svaki mjehur ove pjene, noseć’ znamen samog mora,
rastvori se, nestade ga, u more se pretvorio

Bez pomoći i bez vođstva Šemsa izTabriza
nit’ bi Mjesec ti vidio nit’ bi more opazio

* * *

Božiji čovjek pijan je i bez vina rumena,
Božiji čovjek sit je i bez mesa pečena

Božiji čovjek stalno smeten je i zbunjen,
Božijeg čovjeka nećeš naći gladnoga niti snena

Božiji čovjek kralj je ispod derviškog haljetka,
Božiji čovjek – riznica s blagom u ruini skrivena

Božiji čovjek nije ni zrak, a nije niti zemlja,
Božiji čovjek nije od vode niti od plamena

Božiji čovjek, to je more bez kraja,
Božiji čovjek – oblak bisernog bremena

Božiji čovjek ima stotinu nebesa i Mjeseca,
Božiji čovjek – u njemu stotinu Sunaca drijema

Božiji čovjek – Istina sama znanje mu darovala,
Božiji čovjek za knjiškim znanjem nikakve želje nema

Božiji čovjek iznad je vjere i nevjerstva,
Božiji čovjek – grijeh i vrlina za njega su kriva tema

Božiji čovjek projezdio kroz nepostojanje,
Božiji čovjek – od ovog svijeta suspregnut posvema

Božiji čovjek se skrio, zašlo je Sunce vjere,
Božijeg čovjeka traži i nađi, inače spasa nema

* * *

Blaženi časi koje provedosmo zajedno, ti i ja
dva lika, dva tijela, a jedna duša bijasmo ti i ja

Boje vrtova i poj ptica dat će nam život vječni,
u bašti mirisnoj kad se sretnemo ponovo, ti i ja

Zvijezde sa neba doći će da na nas pogled bace,
Mjesec ćemo im pokazati tada, zajedno, ti i ja

Ti i ja, ja i ti, u zanosu sjedinjeni,
veseli, daleko od tlapnje svake, jedino ti i ja

Ptice će se nebeske od zavisi gristi
ondje gdje se budemo sretni smijali ti i ja

Ali, gle čuda golema! Ovdje smo, u istom gnijezdu,
a jedan u Iraku, drugi u Horasanu, zajedno nismo ti i ja

* * *

Umirite, umirite, u ljubavi umirite,

u ljubavi kad umrete novi život dobijete

Umirite, umirite, ove smrti ne bojte se,
iz grobova ustajete, ovom smrću se dižete

Umirite, umirite, i strast svoju umrtvite,
strast je okov što vas drži zarobljene i sapete
De, turpije sad uzmite i rešetke uklonite
izbavljeni iz tamnice svi kraljevi postajete

Umirite, umirite, za Kralja ljepote,
jer za Njega umirući sebe plemstvom učinite

Umirite, umirite, oblak tmurni otjerajte,
kad oblaci razmaknu se, vedrinom se okupajte

Začutite, začutite, čas je smrtni, začutite,
Kroz život na ovom svijetu kao vjetrić propirite

* * *

O zaljubljeni! O zaljubljeni! Vrijeme je da se svijet ostavi,
u uhu duie tutanj se nebeskog bubnja javi

Gonič deva ustao je, svoj karavan pripremio,
i zove nas: “Zašto ste sneni, ako ste putnici pravi?”

Svud oko nas bubanj tutnji, svuda graja zbog polaska,
svakog trena nova duša na bezmjesno se mjesto nastani

Sa blistavih zvijezda, s modrih zastora neba,
nova se rađaju čuda, otkrivaju tajnu stvari

Ove sfere što se vrte u san su te uljuljale,
probudi se s bolnim krikom, sladak život ti ostavi

Voljenog neka potraži srce, prijatelj potraži Prijatelja,
stražar nek je na oprezu da ga drijemež ne prevari
Na svakoj strani vika i strka, u svakom sokaku fenjeri
gore,
jer u novi svijet se kreće, rođenje u vječnom svijetu se
slavi

Ti blato bijaše, pa posta srce, bijaše neznalica, pa pamet
steče,
onaj što vodio te tako daleko ni sada neće da te ostavi

* * *

Šta da činim, muslimani? Samog sebe više ne znam,

nit'sam židov nit' kršćanin, nit' štujem vatru nit sam musliman

Nit'sam s istoka niti sa zapada, nisam s kopna, nisam s mora,
sa ovog svijeta sigurno nisam, a nebeske sfere nisu mi stan

Nisam od zemlje, nisam od vode, nisam od vatre, nisam od zraka,
nisam nebeski, zemaljski nisam, postojim a k'o da i ne bivam

Iz Indije nisam, nisam iz Kine, niti sam iz Bulgara niti Saksina,
nisam iz kraljevstva iračkoga, a dom mi nije ni Horasan

Ni s ovog ni s onog nisam svijeta, nisam iz Vrta, nisam iz Ognja,
nisam od Adema, nisam od Have, moj nije Firdevs niti Ridvan

Bezmjesnost je moje mjesto, neoznačenost moj je znak,
šta će mi tijelo, šta li duša, Duši svih duša sam pokoran

Dvojnost svaku odbacujem, oba svijeta jednim vidim,
Jednog tražim, Jednog znam, Jednog vidim, Njeg zazivam
On je Prvi i Posljednji, On je Jasni i Skriveni,
sem Njega, Onoga Koji jeste, nikog drugog ne priznam

Opio sam se iz vrča ljubavi, oba sam svijeta ostavio,
samo zanos i pijanstvo, svaki drugi dom mi je stran

Za svog života i na trenutak ako Te zaboravih ja,
zbog tog časa, zbog tog trena, proživjet ću život kajan

A ako u samoći mojoj ruku mi pružiš makar na čas,
bacit ću pod noge oba svijeta i zaplesati presretan

Čuj me, Šemse iz Tabriza: Ja ti pijan hodim svijetom,
i meni ništa i ne treba drugo već da sam zanesen i da sam
p'jan

* * *

Ljubav znači u nebesa uzletjeti,
dahom svakim sto zastora poderati

Prvi korak: strasne duše odreći se
zadnji korak: potpuno se umrtviti

Na svijet tvarni ne smiješ ni pogledati,
svoje oči od njega moraš odvratiti

Pa rekoh: "O srce, čestito ti bilo,
redu zaljubljenih sad ćeš pristupiti"

Sa druge ćeš strane stvari pogledati,
svaki sokak u grudima bolje upoznati
O dušo, otkud tebi ovaj udisaj?
srce, kako to da možeš kucati?

O ptico, govori jezik ptičijim,
tvoje ću tajne znati saslušati

I srce kaza: “U Božijoj bilo sam tvornici,
vidjeh da će vodu i glinu pomiješati

Okolo tvornice stalo sam letjeti,
čekajući kad će s poslom završiti

Ne mogah se odbraniti, te me uhvatiše,
pa me odlučiše u grudi zatvoriti.”

* * *

Dođite, dođite, svi u prostor harabata,
ne bojte se, ne bojte, vi daljine harabata

Kralj kraljeva ovdje je gozbu priredio,

to recite, to recite, rindovima harabata

Svi pijanci, pohrlite u dvorove ove,
vladar nad svim vladarima domaćin je harabata

Svi pijanci, razoreni i očiju punih suza,
kao sunce zasijajte u dvorištu harabata

Ne bojte se, dođite, samo dođite,
griješnike će odriješiti Vladar harabata
oprost ovdje svakog čeka, lijek od svake boli,
od griješnika ne zazire Vladar harabata

Kako divno odriješenje! Kakva divna Bož'ja gozba!
Divnijeh li razgovora tu u srcu harabata!

On je ponos Tabriza, Sunce šećernih zraka,
neka konja svog razjaše u predvorju harabata

* * *

U kraljevstvu duše zakoni ljubavi važe,
pamet u stvarima ljubavi nema šta da kaže

Kad ljubav veo smakne sa svoga divnog lica,

namah slugama svojim učini velikaše

Duh je glina, a ljubav voda života,
ljubav je Sulejman što put mrava pameti jaše

Ljubav je sjela visoko, na prijestolje blizine,
a pamet se u bunaru slabosti prenemaže

Kraljica ljubav od tebe sve će prihvatiti,
pa, plemenitoj , zar da joj čovjek zahvalu ne iskaže

Popij barem gutljaj iz ljubavi vrča,
da smisao shvatiš kada ti se kaže:

Pusti razgovore o vjeri i bezvjerstvu
zar prosudbe o tome od tebe se traže?!
Preпусти se ljubavi, jer na njenom putu
vidjeti uvojak ljubljene od oba svijeta je draže

Potraži Voljenog negdje u svojoj duši,
njegova tajna ondje će da ti se pokaže

* * *

Dođi, dođi, jer duša si dušine duše sema;
dođi, jer ti um si i duša ružičnjaka sema

Dođi, ta niko ti nalik nije niti će ikada neko biti;

dođi, jer ne vidješe sličnoga tebi oči onih što plešu sema

Dođi, jer oči su sunca prah pod nogama tvojim,
hiljade zvijezda tvoje su na nebu plesa sema

Premda su nebesa visoka, krov im je nebo sedmo,
dalje od tih visina sežu ljestve plesa sema

Šta da činim, obuzela ljubav me posvema,
ja sam samo sitna praška koja pleše sema

Plesom sema hvalimo Te svakog jutra i večeri,
svjetlom časti odjeća sija onih što plešu sema

Izvan oba svijeta bivaš kad se predaš plesu sema,
nalik nije nijednom svijetu svijet plesa sema

Bacimo pod noge svoje sve što nije On,
to je uvjet ako hoćeš plesati sema
Dio smo Boga i Bog je s nama, plešemo sema,
dio smo plesa kao što je i dijelom nas sema

Dođi, Šems Tabrizi lice je ljepote,
pridružimo se onima što plešu sema

* * *

Na ovaj svijet stiže, i istoga časa,
pružiše ti ljestve da se natrag vraćaš

Sprva si mineral bio, onda postao biljka,
potom životinje bješe; bit će da ne shvaćaš

Na kraju si postao čovjek, pamet i vjeru imaš;
gledaj: tijelo ti zemno, a nebeskih stvari se laćaš

I ljudsko ćeš nadići stanje, ostaviti prašni svijet,
kao krilati anđeo u nebeski vratit' se dom

No i anđeoski nadići stupanj, ulij se u ocean živi,
pokušaj postati naposljetku kaplja u moru tom

* * *

Sem Njega na oba svijeta šta postoji? Ništa
Spala knjiga na tri slova, a i ona kažu: Ništa

Šta je ova kaplja koju, eto, svijetom zoveš
u usporedbi s morem širokim? Ta jasno je: Ništa

Uspiješ li sagledati samu zbilju stvari,
vidjet ćeš: imućnik kojem se diviš jedno je obično ništa
Jedino je Ahmed zbila postojeći,
a Bajazid, Džunejd, Edhem- svi su oni ništa

Shvatiš li šta znači ništa, jasno će ti biti
da nije tako da ničeg nema, ali sve je ipak ništa

Da Njegove dobrote i potpore nije,
svijet i sve što na njemu je postali bi ništa

U dvorima bivstvovanja ničeg osim Njega nema,
dvor, dvorjani i car silni veliko su ništa

On da nije strana kojoj mi se okrećemo,
Ka'ba, namaz, zemzem voda značili bi ništa

Postojanje naše nije doli kaplja rose
Šemse, šta je ovaj život? Pa, doista, ništa!

* * *

Čujem da se na put spremaš - nemoj tako!
Drugog voliš, drugi ti je srcu mio - nemoj tako!

Ne znaš kako je odvojen biti i šta znači stranstvovati
S čijim srcem sad se kaniš poigrati? Nemoj tako!

Od mene se ne otuđi, ne odlazi neznanima
Kradomice na drugoga pogleduješ - nemoj tako!

O mjeseci zbog kojega i nebesa zbunjena su,
ti nas rušiš i činiš nas smetenima - nemoj tako!
Gdje su silna obećanja o sastanku, o viđenju?
Zar ćeš sada riječ što dade pogaziti? Nemoj tako!

Šta sve nisi prisezala, šta sve nisi obećala...
Od zavjeta vlastitoga sada bježiš - nemoj tako!

* * *

Svaki oblik kojeg vidiš porijeklom je iz bezmjesnog
mjestu,
suština je njegova vječna, ne tuguj što tijela nesta

Sve te slike koje gledaš, sve one riječi koje si čuo,
prolaznost njihova nek ne gane srce, jer posojanje nikad ne
presta

Stalno na vrelu izvire voda, zato i rijeka vječno teče,
zauvijek će tako biti; čemu tvoja tuga česta?

Znaj da je Duša svijeta vrelo, a sva stvorenja jesu rijeke,
pa sve dok postoji vrelo, kako rijeke ne bi tekle?

Prođi se, zato, svake brige, ovom se vodom sit napoji,
i ne pomišljaj da može biti da presuši jednom ova česma

Istoga trena kad spustiše te na ovaj prašni svijet,
ljestve ti pružiše kojima možeš natrag se gore pet'

Prvo mineral si bio, potom postao biljka,
onda životinja posta, al' ni to nije sve

Postade čovjek, pa imaš znanje, pamet imaš i vjeru,
pogledaj kako gruda zemlje postade čitav jedan svijet

I nije dosta to što si čovjek, melekom krilatim valja ti biti,
stanište svoje zemaljsko nije, u nebesa čeka te let

Ni melek da budeš dovoljno nije, u okean se uliti moraš,
i ti- kaplja, postat ćeš more veliko kao čitav svijet

Prođi se brige za sinove, cijelom dušom: *Jedan!* ,kaži,
bitno je da je duša ti mlada, tijelo nek stari, ono će mrijet'

* * *

Postojao sam i onog dana kada Imena još nije bilo,
mene je bilo i prije nego stvaranje se dogodilo

Od nas je nastalo imenovano, od nas su nastala Imena sva,
a prije toga dana nije "ja" i "mi" se govorilo

Tek je stvaranjem uvojak kose Prijateljeve postao znak,
a nas je bilo i prije već se taj uvojak divni pojavio

Otiđoh među kršćane, ispod križeva stadoh,
i shvatih da Njega na križu nikada nije bilo

Uđoh, potom, u hram idola, među kumire stare,
ali niti traga od Njeg ondje nisam opazio

Zaputih se u planine iznad Herata i Kandahara,
no niti gore ni u dolini ne vidjeh ono što sam htio
Žurno se ispeh, potom, na vrh Kaf planine,
tek gnijezdo Anka ptice na tom je brdu bilo

Pun nade i čežnje onda sam se prema Ka'bi zaputio,
ali Njega ne nađoh ondje gdje staro i mlado se okupilo

Tad pogledah Ibn Sina šta o Njemu reći ima,
ali shvatih: Ibn Sina nije Njega dokučio

Ispeh se i ondje gdje se “na dva luka približio”,
no niti na tome mjestu traga Mu nije bilo

Pogledah, najzad, u svoje srce, nakon što sve sam
pretražio,
ondje Ga nađoh i shvatih da oduvijek tu je bio

Kao što je Šems Tabrizi, čija je duša čista posvema,
nikad nije ljubavi vino neko tako u slast pio

* * *

U lice ljubavi gledaj želiš li čovjek biti,
s onima hladnog srca ne sjedi, dahom će te zalediti

Lice ljubavi traži, a ono nije u ljepoti lika,
s kim istim putem kročiš, s njim bol ćeš podijeliti

Sve dok si gruda zemlje u nebo nećeš se dići;
tek kad se raspeš, prašinu tvoju vjetar će zrakom kovitlati

Ne razbiješ li svoj grumen zemlje, čovjek pravi nećeš biti,
a smrt će svakako naposljetku grudu blata tu zdrobiti
U jesen list požuti, al' korijen ga stabla opet ozeleni,
a ti se na ljubav tužiš, strah te od nje ublijediti

Prispiješ li, prijatelju, ti u društvo naše,
na tron pravi tad ćeš sjesti, pravu radost osjetiti

Ostaneš li godinama da se družiš ti sa nama,
postaje ćeš sve vidjeti, i na kraju pečen biti

Ako te Šems Tabrizi u konope svoje veže,

nikad nećeš poželjeti iz tog se ropstva izbaviti

* * *

O goniču, pogledaj deve, u ovoj karavani svi su pijani:
pijan je princ, pijan je hodža, pijani prijatelji, stranci pijani

O baštovanu, grom zasniva, a oblak kišni krčmar posta,
opi se vrt, opi se voćnjak, i ruža i njen trn su pijani

O nebo, dokad ćeš da se vrtiš? Gledaj, sad pleše građa
svijeta:

voda je pijana, pijan je zrak, i zemlja i vatra sad su pijani

Pa kad je tako u stvarnom svijetu, pomisli kako je u svijetu
smisla,

pijan je duh, pijan je um, i svijest i podsvijest jesu pijani

Prestani, zato, da se siliš, u prašku se zemlje pretvori,
i tad ćeš druge vidjeti praške: pred silom Tvorca svi su
pijani

Ne pomisli kako zimi pijanstva više u vrtu nema,
Na neko vrijeme skriveni za te, ali vrtovi su i tad pijani

Korijen svakog stabla u vrtu i zimi krišom vino pije,
sačekaj samo još dan il'dva, pa ćeš vidjeti da su pijani

Ne brini što posmeš katkad, ta pijanci tako kroče
S takvim krčmarom, uz muziku takvu, zateturaju ljudi
pijani

Krčmaru, donesi vina, nek se stiša ova vika,
prijatelje mir opio, dušmani od poricanja pijani

Toči još vina, odriješiti sve čvorove nama valja,
kad udari u glavu vino, turbane prodat će ljudi pijani

Il' je, možda, krčmar škrtac, il' mu vino dobro nije,
al' nešto nije kako treba ako ne teturate pijani

Gledaj naša blijeda lica, rumenog nam nalij vina,
mi smo blijedi jer još nismo od tog vina tvog pijani

Božansko je tvoje vino, tako pitko, tako slatko,
sto vrčeva svakog dana popili bi mi pijani

O ti Šemse iz Tabriza, s tobom niko trijezan nije,
vjernik i nevjernik pijani su, pobožnjak i raspusnik su
pijani

* * *

Svi spavaju samo mene sanak ne obuzima,

cijele noći brojao sam zvijezde na nebesima
Na oči mi san ne sleće, k'o da nikad spiti neće,
moj san umrije, okovan je čežnje za tobom okovima

Pa šta te stoji da dolaskom izliječiš ovog umornoga,
što je tebi posve predan svojim srcem i očima

Odjednom je nemoguće svako dobro zadobiti,
ako jedan biser stekneš ne pripadaš bogatima

Svaku radost Istiniti u magazini jednoj drži,
a tamo stiže samo onaj ko kroči tvojim putevima

Na putu ljubavi jesam trunka, što ne znači da sam sitan,
one što kucaju na tvoja vrata ti nikad ne držiš malehnima

Često suze brisao sam ove halje rukavima,
pa zar da mi sada skute ne napuniš draguljima

Nadzornik ljubav kad te zatekne kako bauljaš kroz mrklu
noć,
iz milosti put ti osvijetli mjeseca srebrenog svoga zracima

Zar sve što je sad kruto nije nekad voda bilo,
malo po malo zaledila ga ovog svijeta hladna zima

Krv je tijelima našim voda života prava,

tijelo je živo samo dok u njemu krvi ima

Zato ne čuti, sa tog vrela neka stalno riječi teku,
i nas na ovoj strani upoznaj s onostranim svjetovima
Gledaj kako danas mrtvac oživljava,
a slobodan sebe u okove stavlja

* * *

Gledaj kako mrtve kosti, pod pokrovom mrtvačkim,
duhom, znanjem i ljubavlju nešto ispunjava

To mrtvo tijelo, davno u grob sahranjeno,
slušaj kako se k'o pijan slavuj pjesmom oglašava

Onaj nježni, što plašio se da se na trn ne ubode,
pod sabljom ljubavi izgubit' glavu nimalo se ne ustručava

Gledaj kako Ka'ba danas pođe u susret hadžijama,
gledaj kako karavane obuzima radost prava

Gledaj kako kiselo vode od užitka slatkim biva,
vidiš kako sada zeleni ta do jučer suha trava

Raduj se, zemljo, rodila si istinskog vladara,
što će život posijati duž tvojih brda i pustara

Tuga umrije i plač presta, život vječni za nas poče,
smijeh se čuje gdje nekada plač bijaše i kuknjava

Vrt raskošno procvjetaće, svud će miris da se širi,
bez srpova i sjekira očišćena je šikara

Naše duše nek' zauvijek u radosti žive,
duša je vječna, a tijelo je dušina ponjava

* * *

Vidjeh sebe kao trn, pa sam ruži pohitao,
vidjeh sebe kao sirće, s šećerom se pomiješao

Staklenka bijah otrova puna, protuotrov potražio
ispijena čaša bijah, vodom života je napunio

Bolesne mi bile oči, na vrata Isaova sam pokucao,
opazih da sam posve sirov, za pečenog se uhvatio

Prašinu iz ulice ljubavi uzeh da surma duši mi bude,
u dlaku sam se pretvorio, rado je surmom obojio

Ljubav reče: "Pravo zboriš, al' ne misli da sam si tako
htio!

Ja sam vjetar, ti si vatra; zbog mene si se razgorio."

* * *

O svijete od vode i gline, dok sam tebe upoznao
sto hiljada jada i zala svakakvih sam iskusio

Ti pašnjak si magarcima, nisi Isaov dom
S mjestom gdje se magarci hrane zašto bih išta imati htio?!

Ni vodom me napojio nisi, a kamo li me za trpezu sjeo,
ruke i noge sputio mi, da imam ih tek tad sam osjetio

Vežeš ljudima ruke i noge, ta Istiniti te posteljom zove,
ali ja driješim spone svoje, e da bih slobodu okusio

K'o stablo što iz zemlje niče ruke svoje nebu pružam,
hrleći žudno Onome Koji nebesa je načinio
“O beharu!”, upitah, “Otkud ti mudrost a tek si
procvjetao?”
Reče: “Vjetar ljubavi mene takvim je napravio!”

Grana koja uvis raste govori da je odozgor došla,
pa i ja kad svome izvoru težim znači da nekad ondje sam
bio

Dokad da govorim o gore i dolje?! Ta, mome izvoru
mjesto nije

Porijeklo moje nije mjesno, a ti bi na “Gdje je?” odgovor
htio

Ne, bolje začuti, i u bespočetnosti postani ništa,
u ništavilu ćeš vidjeti štošta što i sam sam ondje opazio

* * *

Vi što na hadž putujete, gdje ćete, gdje ćete?
Ta, Voljeni baš je ovdje; dođite, dođite!

Voljeni je susjed tvoj, zajednički zid vas dijeli;
što vam treba da pustinjom izgubljeni lutate?!

Voljenoga lik bez lika kada jednom vidite,
vlasnik, kuća i Ka’ba sama istog trena bićete

Umjesto da deset puta prema Ka’bi idete,
bolje da se makar jednom na ovu kuću ispnete

Ka’ba jeste kuća divna, sve mi o njoj rekoste,
al’ na njenog Gospodara nečim mi ukažite

Kamo barem rukovet ruža u ružičnjaku ako ste bili?
U Božijem moru ako već jeste, pa biser duše izronite!

Svaki trud vaš trebalo bi da postane blago vaše;

Ali avaj! Vi se sami od svog blaga krijete

* * *

Došao je ramazan, naša radost počinje,
zaključane brave sve, a ključ od njih kod nas je

Usta svoja zaključaj, oči širom otvori,
svjetlo vida istinskog u očima našim je

Došao je ramazan sluga srcu da bude,
sviju srca Stvoritelj, blago nama, uz nas je

Poslije muke postačke čekaju te nagrade,
u svom srcu naći ćeš ti riznice skrivene

Dok s radošću postimo, dušu, srce čistimo,
makar prašno tijelo to još na sebi nosimo

Na jeziku duhovnom post nam jasno kazuje:
“Sve što tražiš i trebaš u meni je, čeka te!”

Svako dobro za vjeru ramazan nam donese,
Mensur Halladž, Bajazid sada s nama družu se

* * *

Ne računaj da živio si, bez ljubavi ako život proteče
Života je voda ljubav, dušom i srcem pusti da teče

Kao riba na suhom je onaj ko zaljubljen nije,
živi mrtvac taj je čovjek, vezirski položaj makar da steče

Kad odjene ljubav svoje ruho, ozeleni svako drvo
mladim se lišćem okite grane, novo grane tad proljeće

Onaj ko padne u zamke ljubavi izbjegao je zamke smrti,
takvome je Mjesec štit, nijedna strijela ranit' ga neće

Okrećeš od Boga glavu, ne nalaziš stazu pravu,
jasnog puta ti se drži, od lutanja nema sreće

Šećer, istina, jeftin nije, ali ko ne plati nek' sirće pije
Ovoga emira voli, a ako nećeš, nek' smrt te sreće
Mnogog što čiste duše je bio ovaj svijet je zarobio,
takve duše, blagom silnim, otkupiti ljubav sve će

Kad trebalo je, nikoga ne bi zalogaj jedan da pruži tebi
Vidiš i sam, o prosjače, ničeg na dnu tvoje vreće

Uspravi se, čovjek budi, dat će Istiniti sve što ti treba,
kamen će crni postati zlato, krv u vino uzavrijeće

Dođi, ponose Tabriza cljelog, sunce istine i vjere,

uz tebe noga srca moga preko kaljuge svake preće

* * *

Ja sam pijan, ti si pijan, ko da nas nosi do kuće naše,
a lijepo sam ti govorio: “Popijmo samo dvije-tri čaše!”

U čitavom gradu nikog ko je trijezan ne vidim,
sve jedan gori od drugoga, svud srećem pijane budalaše

Dušo, dođi u harabat, da vidiš šta je užitak pravi,
zar ima srcu sreće veće od druženja s onim ko mu paše

Pijanci u svakom ćošku, složno dlanom o dlan klepću,
a krčmar ih redom poji iz ogromne one čaše

Harabat je kuća tvoja, za vino radiš, na vino trošiš,
pa neka se trezvenjaci od te kuće silno plaše

Sad zasviraj, ciganine, jesi li p’aniji ti il’ja,
stolu priđi, torn magijom, deder, opij duše naše

U grad pođoh svojim poslom, al’ usput se opih grdno,
stotinu vrtova skrivenijeh meni se pijanom ukazaše

Kao lađa bez sidra sam, pa se ljuljam tamo-vamo,
razboriti i pametni od čežnje za njim poumiraše

Pitao sam odakle je, nasmija se i pogleda me:
“Napola Turčin, napola iz Fergane”, odgovor mi daše

“Donekle sam voda i glina, odnekle sam srce i duša,
nekad sam pijesak obale morske, a nekad biser me zvaše”

Zatražih da mi prijatelj bude, jer sam i ja poput njega,
da priđem i da razlučim ko sam, on me sebi zvaše

Pijan sam i razuzdan posve, u ovoj kući vina,
Imao bih štošta reći, a ne znam da li da kažem

Kada među hromima si, tada i sam hramat trebaš,
takav savjet mudri hodža meni davno daše

O, ti Šemse iz Tabriza, što se kriješ od naroda,
sad kad buru digao si izađi pred oči naše

* * *

Taj hajduk srcokradica opet mene pronade,
pijan bazarom lutao je i naposljetku me nađe

Od narcisa mahmurnog krio sam se, ali opazi me,
iz kuće skrih se u mejhanu, no i tamo me nađe

Zašto sam bježao; ta od Njega ne može skriti se niko,
skrovište je zalud svako, sto puta dosad me nađe

Rekoh sebi: “U vrevi grada ko bi me mogao naći?!” ,
zaboravih u vrevi mojih tajni da On me odavno nađe

Muštuluk, pogled Voljenog baš mene, eto, traži;
gle sreće, uvojak zavodljivi upravo mene nađe

Voljeni prosu na mene ruže iz svoga vrta,
taj slavuj kome sličnoga nema meni pjevati nađe

Kao igla u plastu stijena pred tim Mjesecom nestah,
makar sam na dnu plasta bio, On me svejedno nađe
Sve puteve ja sam svojom krvlju obojio,
te znakove slijedio je dok me ne pronade

Srna plašljiva, od tog lava u pustinju utekoh,
no lav se spusti sa planine i svoju srnu nađe

Onaj što dugo oko nje kruži kad svoju srnu lovi,
vješto i strpljivo naposljetku do mene puta nađe

Bio sam na dnu mora, zagrizoh udicu s mamcem,
koliko god da voda me krila, ribar me ipak nađe

Pehar mi pruži u kome je lijek za srca boli,

napih se i zdravog me potom od svake bolesti nađe

Teška je bila ova duša, a sad bi u nebo htjela,
kao da kamen sa nje spade, u vrču lahkoću nađe

Ne želim danas svjestan biti, ništa slušati i ništa reći,
jer Izvor svake misli i riječi danas me, eto, nađe

* * *

Toliko ljubavi, toliko ljubavi u nama, o moj Bože;
tako je prijatna, tako je dobra i lijepa, o moj Bože!

Voda života onoje što okreće dolap naš,
nije to pljesak dlanova, ni svirka naja i defa, moj Bože!

Misao na Tebe kad se u umu nečijem nađe,
kako velik, kako pronicljiv um taj postane, o moj Bože!

To slika je lica Voljenoga u ovom vrtu cvjetnom,
to Mjesec, to Sunce je, to su zvijezdice u umu, o moj
Bože!

Rijeke smo što teku Tebi kao utoku svome,
sve rijeke isto more čeka da primi ih u se, o moj Bože!

Toliko se puta zakleh da pričati neću više,

al' biser svaki iz tvoga mora zboriti mora, o moj Bože!

Šems Tabrizi je srce moje, dušu i oba mi oka
opio i zbunio posve ljubavlju i čežnjom, o moj Bože!

* * *

Vidjeh sebe kao trn, svojoj ruži pohitao,
vidjeh sebe kao sirće, s šećerom se pomiješao

Bočica otrova bijah, potražih hašiš što liječi tijelo
prljava bio sam zdjela, moj talog sapra života vrelo

Oči mi bolne bile, otiđoh da Isa ih liječi,
uvidjeh da sam sirov, pa se otiđoh peći

Prah ulice ljubavi uzeh za surmu duše očima,
uvojak kose sam bio što boju zahvalno prima

Ljubav reče: "Pravo kažeš, al' ne misli da ti to zboriš:
ja sam vjetar, ti si vatra – kad zapušem, ti se razgoriš!"

* * *

Mi smo zaljubljeni, dođi, budi s nama,
ako želiš živjeti u ljubavi baščama

Dođi u naš dom, ondje k'o sjena sjedi,
znaš da mi smo oni što su Suncu susjedi

Mi smo poput duše kad je tijelo opkoli,
nevidljivi kao što je ljubav onog što voli

Trag će naš, međutim, uvijek u tebi biti,
mi smo kao duša što se i da i ne da opaziti

Kako god nas opišeš, šta god kažeš da jesmo,
ti pogledaj naviše, ponad toga mi smo

Tačno je da si voda, ali tek bara ustajala,
pa dođi, jer mi smo moćna rijeka nabujala

Mi smo siromasi čisti, utopljeni u Vječnosti,
stalno pjevamo pjesmu o ljudskoj gluposti

* * *

Dođi, jer danas nisam ovoga svijeta dio;
dođi, jer danas sam se od samog sebe skrio

Oštrim sam se sječivom od sebe odrezao,
pa niti svoj sam sada nit'sam se drugome dao

Ipak, od sebe ne otiđoh, to puna istina nije,

bit će da moja duša o tome pogrešno mnije

Kako to da duša moja, koja vatrom gori,
kad na jezik iskru baci drukčiji plamen tvori
Vidjeh sebe u stotinu različitih obličja,
i kako god se vidjeh, rekoh: “Da, to sam ja!”

Različita obličja su moga srca gosti,
a ja sam domaćin koji svakoga ugosti

Rubaije

Bez krčaga i bez vina mi se opijemo,
hvalili nas il' kudili, mi se samo nasmijemo.
Govore nam: "Vi ste oni što nemaju ništa!"
Makar ništa ne imali mi se uvijek radujemo.

* * *

U religiji zaljubljenih drukčiji propisi stoje,
drukčije pijan bivaš od vina kojim nas poje.
Ali, znanje o tome nećeš steći u medresi.
Ljubav je nešto drugo, ti se drži nauke svoje.

* * *

Ljubavi, u nečijoj si duši, a to je duša moja.
O boli, nekoga mučiš, a taj neko sam ja.
Kao da vidim kako se spajaju usne naše,
kao da zubi moji grizu usta tvoja.

* * *

Draga, ako je istina da se mnogima sviđaš,
pa nije bilo nužno da moje srce diraš.
A ako srca imaš, kad već mi srce uze,
ostani sa mnom da srce ovog što ljubi te vidaš.

* * *

O voljena, primi me, uzmi moju dušu k sebi,
opij me i od oba svijeta prikloni me k sebi.
Sve ono što sem tebe srce moje želi,
neka izgori u meni, samo me uzmi k sebi.

* * *

Ako tebi, hodža, to što pijem smeta,
ti slobodno ostani trijezan i pametan.

Znam da ti si pobožan, da redovno klanjaš,
ali krivo sudiš šta je ljudska šteta.

* * *

Liječniku otiđoh da me liječit' kuša,
za ruku me uze, pa mi bilo sluša.
"A gdje tebe boli?", upita na kraju;
na grudi pokazah, jer boli me duša.

* * *

Niti sam ja ja, niti si ti ti, niti si ti ja,
a ja jesam ja, ti jesi ti, i ti jesi ja.
S tobom sam se srodio toliko,
da više ne znam jesam li ja ti ili si ti ja?

* * *

Zatražih poljubac jedan, a ti mi ih dade šest.
Čiji li učenik bješe kad tako si učitelj vješt?
Obasu me dobrotama i nježnošću silnom,
tako da više ne marim za ovaj svijet.

* * *

Ja sam rob Kur'ana cijelim bićem svojim,

i prašinu s praga Ahmedova volim;
strah me da mi drukčije ne pripisu riječi,
jer jedino to je ono što govorim.

* * *

Rekoh: “Srce i vjeru na Tvom sam Putu dao,
sve što ikada imah za Te sam žrtvovao.”
Reče: “A ko si ti da činiš il’ ne činiš?!”
Jer, Ja sam Onaj Ko te tako razuzdao.”

* * *

Upitah: “Šta da činim?” Reče: “Baš to: šta da činim?”
Rekoh: “Pomozi mi, ja ne znam šta da činim?!”
“O tražitelju vjere”; okenuvši mi se reče,
“sve je u redu dok stalno pitaš se: Šta da činim?”

* * *

Iščezao sam u Bogu i Boga držim uz sebe,
On je u tvojoj duši, ne negdje okolo tebe.
Vladar sam ja, ustvari krivo zborim:
postoji samo Vladar, ja više ne vidim sebe.

* * *

Ljubav je ono što sretnima učini sve ljude,
ljubav je ta što čini da sreća srećom bude.
Ljubav je majka moja, ona je rodila mene,
pa neka svako dobro i sreća sa takvom majkom bude!

* * *

Uzdahnem li, ona zato neće tužna biti,
baš sultana briga što će mene zemlja kriti.
I da klanjam Mjesecu se, da ga slijedim kao sjena,
čemu kriti, Mjesecu će to svejedno posve biti.

* * *

Kada te se sjetim, srce mi zalupa jače,
kada pomislim na te, krvavim suzama plačem;
spomen imena tvoga mene smiri posvema,
ne dam da išta osim tebe moga se srca tače.

* * *

Kada umrem vi me kod nje odnesite,
mrtvo moje tijelo pred nju položite.
Kad se sagne i poljubi mrtve usne moje,
oživim li nimalo se tome ne čudite.

* * *

Dobru se nadaš, a loše dijelo sniješ.
Ta, zlo će da te stigne ako o zlu mniješ.
Istina da Bog jeste plemenit i milostiv,
ali pšenicu nećeš žnjeti ako ječam siješ.

* * *

Ponekad smo skiveni, nekad svima znani,
katkad smo muslimani, nekad židovi il' kršćani.
Naše srce oblik svakog ljudskog srca prima,
pa smo zato svakog dana drugačije dotjerani.

* * *

Slušaj samo šta govore zaljubljeni i pijani,
nemoj srce da utapaš u tlapnjama potrošenim.
Družba svaka htjela bi sebi te privući,
al' papagaj šećer hoće, gavran traži dom srušeni.

* * *

Otkud sav dim ovaj ako mi srce ne gori?
Ako to negdje aloju ne pale, otkud se ovaj miris stvori?
Kako to da u ljubavi nestaje moga bivstva?
Zašto leptira sretnim čini da na plamenu svijeće izgori?

* * *

Život na ovom svijetu ne ljubi ko Te upoznao,
imetak, žene i djecu, sve bi za Te dao.
Onaj ko je lud za Tobom ne mari za oba svijeta,
a i zašto oba svijeta luđaku bi dao?

* * *

Onog dana kada ljubav moju dušu speče,
duša, repa podvijenog, od mene uteče.
Budala je onaj ko me za pametnog drži,
pametan je ko se sa mnom družiti neće.

* * *

Kad ljubav prema tebi na moje srce pade,
svega što je ondje bilo najednom nestade.
Mudre knjige, debele, na police vratih,
pisat pjesme, poeziju, sada samo znamem.

* * *

Upitah jednom čovjeka umnog, načitanu:
“O zbilji života da li imaš znanja?”
Nevoljko mi nakraju u odgovor reče:
“O jeziku ptica pitaj Sulejmana.”

* * *

O robe, Gospodara da si zbilja upoznao,
oholost u sebi ne bi njegovao,
da istinski Njega poimaš i shvataš,
niti na tren ne bi se drugom okretao.

* * *

Turčine, poput Indijca solufe svoje bojiš,
perčin vežeš ko Bizantinac, njihovo odijelo krojiš.
No, ne možeš vlastito srce prevariti...
Turčin si, bojim se da ipak najbolje turski zboriš.

* * *

O vino, ti car si, i dobro činiš svima,
stotinu robova u jednom trenu učiniš slobodnima.
Kad te spazim zasjaju mi oči sunca sjajem,
utječem se tebi, ti me daruj radostima.

* * *

O kršćanko što križ nosiš oko vrata,
na amber ti miriše kosa kovrčasta,
u poljupcu usne svoje prisloni na moje...

Dodi, iako te strah od mene hvata.

* * *

Sufijom ne čini derviška haljina,
Šejh ne posta slušajući priče iz davnina.
Sufija je neko čije su grudi bistre.
Nepravedan si prema sebi, a sudio bi svima.

* * *

I ja sam nekad poput tebe trezven i sračunat bio,
one ljubavlju opijene uvijek bih pokudio.
Onda se opih i pobudalih, razuzdah se posvema,
pa mi se sada čini da sam cijelog života pio.

* * *

O srce, stalno misli na ono što će da slijedi,
znaj da si na ovom svijetu tek tuđinac bijedni.
Ako hoćeš zorski vjetar da ti bude jahalica,
budi prašina pod nogom derviša, uvijek sa njima sjedi.

* * *

Zanate smo i dućane svoje ostavili,
poeziju pjevati sad smo naučili;

ljubav nam je sada duša i srce i oči,
bivšu dušu, srce, oči mi smo ostavili

HIJEROHISTORIJA RUMIJEVE DUŠE

Rumijeva prava duhovna avantura započinje sa njegovim iznenadnim susretom sa zagonetnim i tajanstvenim šayhom Šamsom iz Tabriza, koji će ostaviti trajan pečat na Rumijevo sufijsko učenje i otvoriti posve novu duhovnu perspektivu u njegovu potonjem sufijskom dozrijevanju nakon Šamsova tajanstvenog i, isto tako, iznenadnog iščeznuća iz Rumijeva života. Taj susret se zbio 1244 godine u Konji. Koliko je taj dolazak i susret bio zagonetan i iznenadan vidi se i po tome što ga Rumijevi biografi interpretiraju na različite i, često, nepomirljive

načine. Vrlo često se nastoji, u vezi s tim, povlačiti paralela između Rumija i Šamsa, s jedne, i Musaa i Hidra, s druge strane. Rumijevi tumači su, naime, skloni mišljenju kako je Šamsova uloga u Rumijevu životu istovjetna Hidrovoj ulozi u Musaovu životu, to jest Šams iz Tabriza je Rumija uvodio u najdublje tajne sufijske ezoterijske gnoze, kao što je Hidr, vječni poslanik ezoterijske svetopovjesne mudrosti i poslanja, poučavao poslanika Musaa unutarnjim, tajanstvenim, skrivenim značenjima poruke koju je ovaj donosio svome narodu u egzoterijskoj formi i u doslovnom svetojezičkom literarnom ruhu.

Na ovu vrstu tumačenja Rumijeva i Šamsova susreta Rumijeve tumače je naveo jedan znakovit dijalog koji se, u prisustvu Rumijevih učitelja, odvijao na ulici, a bio je potaknut Šamsovim iznenadnim pitanjem upućenim Rumiju: “Ko je bio veći, Bayazid ili Muhammed?” Rumi mu uzvрати kako je to začudno pitanje, tim prije “jer je Muhammed bio Pečat poslanika!” Šams mu, potom, prigovori: “Ono što želiš kazati, u vezi s tim, jest to da je Poslanik islama kazao Bogu: “Nisam Te upoznao onako kako sam Te trebao upoznati”, dočim je Bayazid kazao: “Slava meni! Kako je velika moja slava!” Začuden i zbunjen, Rumi uze Šamsa za ruku, povede ga u svoj licej i s njim se zatvori u jednu odaju četrdeset dana.¹

Do koje mjere je Šams iz Tabriza uticao na novo duhovno profiliranje Rumijevo, zasađivanjem posve novog obzira sufijske gnoze u njegovu intimu, pokazuju stihovi koje je Rumi izrekao o svom tajanstvenom učitelju Šamsu, slijedeći temeljnu etimologiju njegova imena:

¹ O drugim verzijama ovoga događaja vidi: Eva de Vitray-Meyerovitch, Rumi et le Soufisme, Paris, 1977, p. 14.

“Sunce lica Šemsudinova, slave Tabriza,
ništa prolazno ne obasja, a da ga vječnim ne
učini.”²

Nakon šesnaest mjeseci druženja, Šamsuddin iz Tabriza iznenada napusti Konju i ode u Damask, tako da ga Rumi nikada više nije vidio. Pošto se bila proširila glasina kako je Šams umoren u Damasku, Rumi bijaše poduzeo dva putovanja u Damask da se raspita o sudbini svog tajanstvenog prijatelja, ali o njemu nije bilo ni traga. U tugovanju za prijateljem, Rumi ispjeva sljedeće stihove:

“Bijah snijeg i tvoje me zrake istopiše;
Zemlja me popi; poput pare uzadoh k Suncu.”

Tajanstveni nestanak Šamsov, nalik njegovu tajanstvenom pojavku, bijaše razlogom da je Rumi odlučio uspostaviti neku vrstu duhovnog koncerta – *sama'*, koji za njegovu mističnu filozofiju nije bio samo puki liturgijski izraz, već i jedan posve prirodan način očitovanja najdubljih unutarnjih osjećanja, o čemu posjedujemo svjedočanstvo njegova sina Sultan Walada:

“Nikada ne presta slušati muziku i igrati;
Ne bijaše se odmarao ni danju ni noću.
Bijaše mudrac: posta pjesnikom.
Bijaše isposnik posta opijen ljubavlju,
ali ne vinom trsa: prosvjetljena duša
ispija samo vino Svjetlosti.”

Koliki je, zapravo, bio Šamsov utjecaj na Rumija jasno se vidi iz činjenice da je Rumi, pored velikog zbornika sufijske poezije posvećene Šamsu iz Tabriza *Diwan-e*

² Rumi, *Mističke ode*, 18.

Shams-e Tabrizi, napisao nemali broj mističnih oda, unutar *Masnawije*, u kojima on veliča svoga učitelja i nove obzire sufijske mudrosti koje mu je ovaj prenio. Njegov bol za izgubljenim prijateljem urodio je najljepšim duhovnim plodovima i preobrazio se u najprofinjene forme uosobljene duhovne ljubavi unutar kojih se odražavaju tek pojedinačni obziri lica božanske Ljubavi. Taj najuzvišeniji obzir duhovne ljubavi Rumi je u sebi trajno ušatorio u smislu nepromjenjivog duhovnog stanja (*hal*) kojeg hodočasnik na kraljevskom putu ljubavi i mudrosti do vrha mističnog Sinaja može uopće dokučiti u svom posve bliskom prispjivanju krajnjemu cilju. To je ono duhovno stanje sufije u kojemu se sukusira vrijeme i prostor, svode se na ništicu, i gdje forme fizičkog svijeta iščezavaju i gube se u središnjem toposu univerzalne duhovne zbilje u kojoj je jezik meta/jezik, povijest je meta/povijest, geografija je meta/geografija, kronos je meta/kronos, a sve egzistencijalne distance su svedene i preklapljene sa univerzalnim i jedincatim transcendentnim središtem posvemašnjega Bitka (*al-wugud al-kulliy*). Ovaj sapijencijalno-egzistencijalni obrazac povlačenja svih tačaka sa obodnice kruga u samo središte kruga i prispjivanje svih distanci u prostor bliskosti svih blizina (*qurba al-qurab*), jasno se nadaje u sljedećim Rumijevim stihovima:

“Blažen je čas dok sjedimo u palači, ti i ja!

Dva oblika i dva lica, ali jedna duša, ti i ja.

Boje luga i cvrkut ptica raspravu vode o besmrtnosti,

u času kad ulazimo u vrt, ti i ja!

Zvijezde nebeske dolaze da nas gledaju:

Motrimo ih, njih i Mjesec sam, ti i ja.

Ti i ja, oslobođeni od sebe, bićemo jedno u zanosu,
radosni i bez praznih riječi, ti i ja.

Pticama nebeskim zavist srce će izjesti

na mjestu na kojem se kikoćemo tako razdragani, ti
i ja!

No, kakve li divote, ti i ja šćućureni u istom
gnijezdu,

makar tog časa bijasmo daleko: jedan u Iraku,
a drugi u Horasanu, ti i ja.”³

Rumi ne razvija samo ideju u egzistencijalnom poravnanju
dviju formi postavljenih na dva pola distance bilo koje
vrste, već on ravija i ideju o poravnanju dviju formi,
izvanjske i iznutarnje, i na razini samo jedne osobnosti.

“U tebi samom motritelj i motreno samo su
jedno.”⁴

Nakon gubitka Šamsa iz Tabriza, Rumi je morao pronaći
neko drugo “duhovno ogledalo” u kojemu će se odražavati
trasfigurativna i unitivna sila duhovne ljubavi. Napokon ga
je pronašao u osobi Salahuddin Faridun Zarkuba, u osobi
kujundžije iz Konje, koji je zajedno sa Rumijem nekoć
slušao zajedničkog im duhovnog učitelja Sayyid
Burhanuddin Muhaqqiq. No, Rumijevi učenici su iskazili
svoju otvorenu nenaklonost prema Salahuddinu, ali to
Rumiju nije nimalo smetalo da svoje odnose s njim
uzdigne na najvišu duhovnu razinu prisnosti i
prijateljavanja u sjenama vječne božanske Ljubavi. Nakon
relativno dugog i krajnje angažiranog životnog vijeka

³ Ibid.

⁴ Ibid., V.

trošenog na bezrezervnim duhovni angažman u poučavanju, savjetovanju i pomaganju kod edukativnog profiliranja svojih učenika i, naporedo s tim, pišući svoja poetska i prozna djela o sufizmu, čiji sadržaj je postao besmrtno kao i slava njihova autora, Galaluddin Rumi je okončao svoj zemaljski život 17. decembra 1273. godine s posljednjim riječima na usnama koje je uputio svojim bliskim prijateljima okupljenim oko njegove samrtničke postelje:

“U ovdašnjem svijetu ja imam dvije priraslice: onu s vlastitim tijelom i onu koja me vezuje s vama. Kada, milošću Božijom, budem uronjen u svijet samoće i odvojenosti, moja veza s vama trajaće i dalje.”⁵

Osnovno Rumijevo djelo je njegova sufijska poema u šest svezaka i 45 000 stihova pod naslovom *Masnai-i ma'navi* ili *Masnavija iznutarnjeg značenja*.⁶ Biografi tvrde da je ovo djelo Rumi napisao na poticaj svog trećeg nadahnitelja, pored Šamsa iz Tabriza i Salahuddina, kome je i posvetio ovo djelo, Husamuddin Čelebija. Svojim temeljnim sadržajem satkanim od anegdota, apologija, qur'anskih navoda, poslaničkih predanja, legendi, folklorističkih temata, mističkih kazivanja, ovo Rumijevo djelo je opsegulo i dotaknulo sve temeljne obzire i perspektive duhovnog učenja islama. Svi gore rečeni sadržajni segmenti su bitno ozračeni svjetlom sufijske

⁵ Gami, Nafahat al-uns, p. 463.

⁶ Sama riječ *masnawi* predstavlja perzijsku pjesničku formu koja se sastoji od rimovanog dvostiha. Takovrsna forma pjevanja koristi se kod drugih didaktičkih, epskih ili historijsko-pripovjedačkih pjesama. Ova velika zbirka Rumijeve poezije prevedena je, među ostalim jezicima, i na engleski i tumačena je od strane R.A. Nicholsona. Objavljena je u osam svezaka u *The E.J.W. Gibb Memorial Series*.

gnoze i opahnuti duhovnom aromom ezoterijske duhovnosti islama, tako da je *Masnawija* u povijesti sufijske literature oslovljena “Qur'anom napisanim na perzijskom jeziku.”

Slijedeće značajno Rumijevo djelo je njegov *Diwan* posvećen Šamsu iz Tabriza.⁷ Ovo djelo je sastavljeno od *gazela* i Rumijevih *rubaiyyat*, a poznato je još i pod naslovom *Odes mystiques*. Na kraju svake poeme Rumi navodi svoje ime i, u smislu svog alter ega, ime svog voljenog učitelja iz Tabriza. U dodatku *Masnawiji* i *Diwanu* kasnije su objavljena 144 Rumijeva pisma upućivana na adrese raznovrsnih dostojanstvenika grada Konje.

Djelo *Fihi ma fih*, najčešće prevedeno na druge jezike pod naslovom *Znakovi Nevidljivoga (Signs of the Unseen)* ili *Knjiga o Unutarnjem (Le Livre du Dedans)*, je Rumijevo prozno djelo u smislu zbirke učenja, govora, rasprava i tumačenja na različite teme. Sam Rumi ga je napisao, ali je njegov stariji sin Sultan Walad dopisao neophodne bilješke tom djelu. Sadržaj djela pobuđuje izrazit interes kako za razumijevanje cjelovitog mišljenja Učitelja iz Konje, jednako tako i za sufizam kao složen duhovni fenomen uopće. On također nudi nesvakidašnju dubinu i suptilnost kao rijedak duhovni poticaj za potonje prefinjene analize pojedinačnih pitanja sufizma koje će

⁷ Ovo Rumijevo djelo objavio je Badi'uzzaman Furuzanfar u deset svezaka i to u izdanju Teheranskog univerziteta 1336-1346 H; potom je R.A. Nicholson napravio izbor stihova iz ovog Diwana i objavio ga na engleskom jeziku pod naslovom: *Selected Poems from the Divan-i Shams-i Thabriz*, Cambridge, 1898. Isto ovo Rumijevo djelo djelomično je prevedeno na engleski od strane A.J. Arberrija pod naslovom. *Mystical Poems of Rumi*, I, Chicago, 1968 i *Mystical Poems of Rumi*, II, Boulder, Colorado, 1979.

poduzimati potonji tragači za tajanstvenom sufijskom gnozom. Da je riječ o krajnje inicijacijskom, unutarnjem sadržaju, čiji bremeniti jezik u svom simbolizmu gotovo graniči sa čistim metafizičkim znacima božanskog metajezika, nedvojbeno se nadaje iz samog arapskog naslovnika ove knjige koji glasi: *fihī ma fihī*, što doslovce znatiči: *o onom što je u onom*. Čini se da je Rumi kod oslovljavanja ovog djela bio izravno nadahnut jednim segmentom Ibn Arabijevog *Futuhata*, segmentom koji upravo nosi naslov: *Kitabun fihī ma fihī / badi'un fi ma'anihi / / ida 'ayanta ma fihī / ra'ayta 'l-durra yahwihi*. To znači: Ovo je knjiga koja sadrži to što sadrži, a sadrži novinu u njenim značenjima. Ako pobliže promotriš ono što je u njoj, vidjećeš da ona sadrži dragulje mudrosti.”⁸

Značajan dio svog duhovnog života Rumi je provodio u nepretrgnutom pregnuću oko uspostave vlastitog duhovnog bratstva (*tariqa mawlawiyya*) koje treba da predstavlja duhovni put sufizma *par excellence*, i u tom smislu je nastojao da pruži što cjelovitiju definiciju i tumačenje duhovnog puta (*haqiqa*) sufizma koji vodi potpunom duhovnom ozbiljenju svakog hodočasnika i svakog duhovnog putnika na stazi čiste sufijske gnoze. Gotovo u svakom segmentu svog sufijskog opusa Rumi nastoji ponuditi validne pokazatelje i svjedočanstva o neporecivim islamskim korijenima sufizma, korijenima čija razučena duhovna žilišta se razrastaju u duhovnom

⁸ Riječ je o onom izdanju Ibn 'Arabijeva *Futuhata* koje je objelodanjeno u Bulaqu, II, 777; što se tiče Rumijeva djela *Kitab fihī mafihī*, njega je objavio Bcdi'uzzaman Furuzanfar u Teheranu 1330 H.; potom je isto ovo djelo na engleski jezik preveo i objavio A.J. Arberry pod naslovom *Discourses of Rumi*, New York, 1972; prijevod na francuski je nadčinila Eva de Vitray-Meyerovitch pod naslovom: *Le Livre du Dedans*, Teheran-Paris, 1976.

humusu *qur'aruke* Objave i *hadiske* Predaje. U tom smislu on često poseže za već dobrano znanim tradicionalnim obrascem preko kojeg ukazuje na stvarni položaj *tasawwufa* unutar ukupne muslimanske učenosti, a to je onaj geometrijski obrazac kruga kod kojeg *obodnica* predstavlja religijski Zakon koji obujmljuje muslimansku zajednicu; *poluprečnici*, koji kreću od obodnice kruga prema središtu, simboliziraju duhovne staze (*turuq* pl. od *tariqa*) koje vode u *središte* u kojemu miruje ili je ondje ušatorena vrhovna Istina (*al-Haqiqa*) koja, kao središte posvudašnjega Bitka, “jest svuda i nije nigdje”. Ta vrhovna Istina na metafizičkom planu tvori dva duhovna pola ili dva obzira svoje *teokozmičke nadosobnosti*, a to su *Tariqa* i *Šari'a*, dva pola koja u svijetu uvjetovanoga bitka, na svakoj kozmičkoj razini tvore poluprečnike i samu obodnicu, s tim što, u tom slučaju, obodnica simbolizira božansko ime *Milostivi* kao univerzalnu primateljku sveukupne bivstvovodne snage božanskog Načela, dočim poluprečnici simboliziraju božansko ime *Samilosni* koje iznutra prodiše i prožima svaku sferu univerzalnog božanskog Bitka u smislu posvudašnjeg i univerzalnog Očitovanja teofaničnih imena božanske Biti (*Asma' al-galali*) i epifaničnih imena božanskog Bitka (*Asma' al-gamali*). Egzoterijski Put (*Šari'a*) i ezoterijska Staza (*Tariqa*), misli Rumi, jednodobno, ali svako na svoj način, snagom bivstvovodnog ritma vrhovne Istine, odražavaju *Središte*, metakozmičko *Središte* božanskog *Abscondituma* i kozmičko središte *Deusa revelatusa*.⁹

Temeljni duhovni predujam s kojim tragalac za autentičnom sufijskom gnozom stupa na duhovnu stazu

⁹ S.H. Nasr, *Islam, perspectives et realities*, pogl. V; usp. Sana'i, *Hadiqa*, pp. 112-113; ar-Risala al-qušayriyya, p. 43.

sufizma jest ono što Rumi oslovljava *jednim drugim znanjem*. Do tog znanja se ne može doći bez prethodnog posuvraćenja vlastitog duha, a to nije drugo doli prevladavanje svojih svakidašnjih duševnih stanja, koji duhovni postupak izravno odvodi u samu unutarnju tajnu stvari. Tu vrstu duhovnog postupka Rumi oslovljava "prodavanjem razuma i kupovanjem udivljenja u Bogu." Štaviše, sami religijski čin kao takav za Rumija nije drugo doli neka vrsta udivljenja.¹⁰

“Nahrani me, jer ja sam gladan, i pohiti, jer vrijeme je dvosjekli mač” (*Masnawija*, I, 132).

Pojam gladi i žeđi (*šawq*) u Rumijevu sufijskom vokabularu, kao i u jeziku drugih sufija, uostalom, označavaju gorljivu, neutaživu čežnju, unutarnji odjek onog primordijalnog, preegzistentnog *Upita* kod vječnog *Saveza*, na *Ugovorni Dan (al-Mitaq)*, i odgovora svake pojedinačne duše na taj *Upit* u smislu prihvaćanja podložničkog savezništva. Upravo ta čežnja iziskuje neumitno prevladavanje svakodnevnih stanja vlastite duše i izvijanje u ozračje *Devete sfere* u kojoj se bez prestanka razliježu muzički akordi trublje preegzistentnog *Saveza* koja budi duše svijeta i u svijet im doziva živu uspomenu na *Ugovorni Dan*. Samo prevladavanje bi bilo odveć tegoban egzistencijalni čin kada duša sufije ne bi bila nošena na nevidljivim krilima duhovne muzike – *sama*’ – a koja razbuđuje svijest, priziva prosvjetljujuću mudrost i znanje po kojem sufija prepoznaje odjeke vječne muzike koja istječe iz rečene trublje i razlijeva se diljem svjetova uvjetovanoga Bitka, ali njenu jeku čuje samo onaj ko posjeduje sluh *Salika*, duhovnog putnika koji ide na mistični Sinaj, hita *Šatoru od satanka* i gori od žudnje da

¹⁰ Rumi, *Masnawija*, I, 312.

vidi lice Ljubljenoga (*Mahbub, Sophia aeterna, Madonna intelligenza*). Pravodobni odaziv na Gospodarevo dozivanje oslobađa sufiju nepodnošljiva bola kojeg Rumi, često, poredi sa bolom kojeg izazivaju trudovi majke na porodu:

“Pogled skliznut u nutrinu svoje vlastitosti porodiće bol, a podnošenje tog bola odvešće s onu stranu zastora.”

(*Masnawija*, II, 2515 i dalje).

Duhovno uspinjanje u smislu prevladavanja svakodnevnih duševnih stanja na putu sufizma prema Rumijevu mišljenju se ozbiljuje na dvostrukoj egzistencijalnoj razini: kozmičkoj i psihološkoj. Na tom usponu sufija prolazi kroz višestruka duhovna stanja i postaje, koje često oslovljava “ljestvicom”, a ova u njegovu simboličkom jeziku nije drugo doli sami čovječiji bitak ili čovjekovo biće koje sufija nastoji prevladati i presegnuti s onu stranu svog kozmopovijesnog bića/bitka. Opisujući tu “duhovnu ljestvicu”, Rumi gotovo redovito nastoji da je primjerava noćnom putovanju i usponu vlastitom vertikalom Poslanika islama, usponu koji u muslimanskoj hijeropovijesti se općenito oslovljava *mi'ragom*. Rečeni uspon neizbježno podrazumijeva dvostruki smjer, kao i u slučaju Poslanika islama, to jest kretanje od kozmičke osjenčene izvanjskosti ka svjetlosnoj unutarnjosti vlastitog bića, s jedne strane, i kretanje od svoje svjetlosne iznutarnjosti prema Stvoritelju svjetova. To je bio i krajnji cilj Poslanikova noćnog putovanja kroz nebeske sfere; to, jednako tako, predstavlja krajnji cilj i svakog sufije koji u svom duhovnom usponu prolazi kroz susljedno poredana duhovna stanja i postaje – što nije drugo doli oznaka za koncentrična nebeska obzorja tradicionalne astronomije –,

to jest kroz nebeske sfere, nastojeći se izviti do same božanske Prisutnosti.¹¹

“U trenu tvog došašća u svijet postojanja,
pred tobom bijahu ljestve položene,
kako bi ti izbavljenje priskrbile.

Ti, najprije, bijaše mineral,
potom postade biljkom;
a onda životinja bješe:
kako ti to nije znano?

Najposlije čovjekom načinjen bješe,
spoznajom darovan, pameću i vjerom;
promotri to tijelo, iz prašine uskrsnuto;
kakvo savršenstvo steče!

Kada prevladaš ljudsku uslovljenost,
u anđela ćeš se prometnuti,

u to dvojbe nema;
sa Zemljom si, tada, posve završio,
jer obitavalištem će ti nebo biti.

Izvij se, ipak, ponad svijeta anđeoskog;
prosegni u ocean taj,

neka ti, najzad, kapljica vode
uzmogne postati morem.”¹²

Zbilja u koju duhovni putnik (*Salik*), u konačnici svog duhovnog uspona, doseže i ondje se ušatoruje, prema Rumijevu mišljenju nije drugo doli čovjekova

¹¹ S.H. Nasr, op. cit., p. 194.

¹² Mistične ode, II; usp. Masnawija, IV, i dalje; usp. Muhammad Iqbal, Recontruire la pense religieuse de l'Islam, pp. 80-81, 120.

primordijalna narav (*fitra*) koja jest prvolik svekolikog božanskog stvaranja i preegzistentni *sukus* i metakozmičko očitovanje, odraz i slika božanskih Imena i Atributa, *Šator od sastanka* u kome se sudaraju preegzistentni *jek* i kozmički *odjek* nebeske sama'– e, *Salik* i *Arif*, *Očitovanje* i *Načelo*, *Čovjek-Anđeo* i *Anđeo-Čovjek*, *Džibril* i *Hidr* itd. Ponovno otkrivanje te naravi u sebi, tog u čovjeku izgubljenog zemaljskog raja, to je razlog cjelovitog duhovnog pregnuća *Salikova* na putu posvemašnjeg duhovnog ozbiljenja, jer bez svijesti o svojoj primordijalnoj naravi, čovjek ne može zadobiti puninu svijesti ni o svome Gospodaru, Vajaru one naravi čija ljubezna ljudskost (*Ins*) je mudročću Stvoriteljevom, na sliku čiste svjetlosti, izvedena iz umiješane ilovače. Ona je jedino *ulašteno ogledalo* u čijem sjaju se krije nadosobno *lice* Gospodara svih svjetova, pa stoga i jest *razlogom* svekolikog Stvoriteljeva zahvaćanja u svijet Očitovanja, smatra Rumi.

“Moj lik prebiva u Kraljevu srcu:

Kraljevo srce bi bilo bono bez moga lika.

Kada mi Kralj zapovijedi da hitam

Njegovom Stazom,

ja se uzmahnem, poput Njegovih zraka,

do srčanog podneva.

Uzlijećem poput Sunca i Mjeseca

i param nebeske zastore.

Svjetlost uma izvire iz mojih misli;

nebo je stvoreno s razloga moje prvotne naravi...

Ja raspolazem sa duhovnim kraljevstvom...

Ja nisam istovrsan kralju...

Ali sam od Njega primio Njegovo svjetlo
u Njegovu bogojavljenju.”

(*Masnawija*, II, 1157 i dalje).

No, primordijalna ljudska narav nije razlogom svekolikog Božijeg stvaranja samo zato što služi kao ulašteno ogledalo u kojemu nadosobna božanska Bit razgleda unutarnje zbilje vlastitih imeničkih i atributivnih enuncijacija, jer bi to bila odveć pasivna uloga koja nimalo ne priliči raskoši i dostojanstvu njena teomorfno-antropomorfno-lica. Punina njene egzistencijalne razložnosti ogleđa se i u tome da ona bude hijeropovijesni *tabut*, ta preegzistentna *škrinja zavjetna* u kojoj je položen *polog tajni*, čiji smisao će biti u punini raskriven o eshatološkoj situaciji posvemašnjeg duhovnog uskrsnuća unutarnjih značenja svekolike naravi *Deusa creatora* i značenja svekolikih bogoduhih riječi *Deusa revelatusa*. Krunsko pregnuće takovrsnom smislu prenošenja rečenog *pologa tajni* ima dati sama primordijalna narav čovjekova snagom svog sapijencijalnog rasta po ritmu otajstva tog *pologa* i snagom svog egzistencijalnog primjeravanja nadosobnom licu njegova vječnog sadržaja. Čovjekova primordijalna narav (*fitra*), naime, smatra Rumi, o eshatološkoj punini i o Danu posvemašnjeg duhovnog uskrsnuća u kraljevstvu Duha Božijega ima da temeljno slični svom teofaničnom nebeskom prototipu koji jest svjetlosni *Anthropos angelos* (*Ahmad samawiy*).

Salikovo putovanje “ljestvicom bitka/bića” (*scala perfectionis*) u Rumijevu sufijskom svjetopogledu nudi sliku o sedmostrukom obrascu svojevrsnog kozmološkog razvijanja i izvijanja do razine potpunog savršenstva. Prvi obrazac je onaj koji se ozbiljuje u prostoru same duše. Snagom tri ključne vrline: podložnosti, samilosti i

iskrenosti, *Salik* zapodijeva svoje putovanje kroz sedmostruki svijet duše, polazeći od *putene duše* i prolazeći kroz svijet *duše koja sebe kori*, svijet *duše koja je nadahnuta*, svijet *smirene duše*, svijet *zadovoljne duše*, svijet *duše s kojom je Bog zadovoljan*, završavajući svoje putovanje sa svijetom *potpuno duhovno ozbiljene duše*. Putovanje kroz svijet duše je zacrtano, smatra Rumi, prema strogo određenom cilju, to jest prema Bogu ili u susret Bogu. No, taj cilj na njegovu putu vrlo brzo postaje i temeljna snaga koja mu dariva neiscrpivu moć da istraje na tom tegobnom duhovnom putovanju. Tako on kreće *prema* Bogu, putuje *snagom* Božijom, potom svoje putovanje usredsređuje *na* Boga, zatim on postaje *suputnik* Božiji, potom svoje putovanje posuvraćuje *u neizrecivu dubinu* Božiju, zatim putuje *odvojeno od* Boga, i, najzad, svoje putovanje ozbiljuje *u* samoj Božijoj Prisutnosti. Ovo je, jamačno, bilo *Salikovo* putovanje prostorima vlastitog srca. Naporedo s gornja dva vida duhovnoga putovanja, *Salik* ozbiljuje svoje putovanje i kroz sve razine kozmičkih svjetova. Polazeći od *svijeta osjetilnoga*, on prolazi kroz *međusvijet*, kroz *svijet duhova*, kroz *svijet zbilje*, kroz *svijet načela*, kroz *svijet nevidljivog*, završavajući svoje putovanje sa *svijetom jednodobnog mnoštva i jedinstva*. No, duhovno putovanje se može ozbiljivati i stazom vlastite vertikale, putem svoga uma, vrletnim klancima osobnog duha. To putovanje se zapodijeva sa *stanjem naklonosti prema čežnji*, prolazeći kroz *stanje ljubavi*, *stanje čuvstva*, *stanje sjedinjenja*, *stanje prijelaznosti*, *stanje udivljenja*, završavajući ili smirujući se u *stanju usidrenosti u Bogu*.

Peti ili svetojezički obzir Salikova bivstvodaavnog putovanja stazom savršenstva (*scala perfectionis*)

ozbiljuje se kroz putovanje u smislu vlastite epistemološke interiorizacije. Ovo putovanje podsjeća na neku vrstu ustrajnog prelaženja iz jedne mikrokozmičke dimenzije bitka u drugu, iz jedne odaje, od njih sedam, čovjekove primordijalne *fitre* u drugu. Tako se *Salik* najprije zatiče u *odaji prsa*, potom prelazi u *odaju srca*, pa u *odaju duha*, zatim u *odaju tajne* (duhovnog srca, u *odaju tajne tajni*), potom u *odaju potpuno duhovnog podzemlja*, smirujući se trajno u *odaji samog korijena tajne*.

Šesti obzir duhovnog putovanja stazom sufizma ozbiljuje se u prostoru svetopovijesnog raskrivanja Riječi Božije. Na tom putu *Salik* prolazi kroz sljedećih sedam duhovnih stanja: on najprije polazi sa *Šari'atom*, prolazi kroz *Tariqat*, potom prolazi kroz *stanje Ma'rife*, zatim kroz *stanje Haqiqata*, kroz *stanje Wilayata*, potom ulazi u *stanje biti Šari'ata* i, najzad, smiruje se u stanju onog što jest *Univerzalna Bit* kao takva. Sedmi i, ujedno, posljednji obzir duhovnoga putovanja i duhovnoga ozbiljenja osvraruje se u središtu svojevrzne *cosmologie perennis* ili kozmologije boja. Ondje *Salik* prolazi kroz sedam svjetlosnih nijansi, prolazeći kroz cijeli dugin spektar mikrokozmosa, makrokozmosa, hijerokozmosa i metakozmosa, i na kraju se ušatoruje u stanju bezbojne ili čiste svjetlosti. Tako on polazi sa stanjem *plave* svjetlosti, prolazi kroz *žutu* svjetlost, potom kroz *crvenu*, pa kroz *bijelu*, zatim kroz *zelenu* svjetlost, a u pretposljednjoj postaji ulazi u carstvo *crne* svjetlosti, koja predstavlja, kod Rumija, Samnanija i Nagmuddina Kubraa samo dno dugina spektra, i, napokon, smiruje se u carstvu *bezbojne*, čiste, vječne svjetlosti kao takve. To je onaj sedmostruki obrazac ili paradigma sedam temeljnih duhovnih stanja kroz koja mora proći svaki duhovni putnik koji želi

dosegnuti vječno sjajni vrh *mističnog Sinaja*, ko želi ući i nastaniti se u *Zemlji čiste svjetlosti (Terra lucida)*. Ovih sedam dimenzija ili duhovnih stanja ili sedam palača kroz koje valja proći kako bi se dosegnula vlastita primordijala narav, taj u nama izgubljeni i zapretani zemaljski Raj, tih, dakle, sedam dimenzija se kod Rumija i 'Attara još oslovljavaju u smislu *sedam gradova Ljubavi*. 'Attar, istina, za tih *sedam gradova Ljubavi* ima svojih sedam standardnih simboličkih pojmova prepoznatljivih u sedam duhovnih dolina kroz koje valja proći, a to su: Pustolovina, Ljubav, mistički Opažaj, Osama, Neovisnost, Jedinstvo, Udivljenje i Ozbiljenje u Utrnuću, to jest mističko umiranje – *fana'*. Na drugim mjestima u globalnoj duhovnoj tradiciji islama ovo sedmostruko profilirano duhovno putovanje do središta vlastite primordijalne naravi, u kojoj prebiva živi Duh Božiji, vrlo često se dovodi u vezu sa predanjem o sedamdeset tisuća zastora od svjetlosti i tmine iza kojih se skriva živo *Lice Božije*. To je, osobito, bjelodano u al-Gazalijevu djelu *Niša svjetlosti (Mišqat al-anwar)*. Rumi radije govori o sedam stotina svjetlosnih zastora koji dijele *Salika* od *'Arifa*, Očitovanje od Načela, Čovjeka od Boga:

“Svjetlo Božije ima sedam stotina zastora: znaj, koliko svjetlosnih zastora, toliko i duhovnih stupnjeva. Iza svakog zastora ima određen broj Prijatelja Božijih: njihovi zastori se dižu red po red. Oni koji se nalaze na najnižoj razini, s razloga vlastite slabosti, oni ne mogu podnijeti svjetlost koja je ispred njih; na višoj razini, s razloga slabosti njihova vida, ne može se podnijeti jača svjetlost. Svjetlost koja je pridržana za najvišu razinu, ona je tek trpljenje kušnja onome ko ima slab vid. No, malo po malo

njegov vid se privikava i, kada on presegne s onu stranu sedam stotina zastora, on tad postaje Oceanom.”¹³ (13)

Kada pokušamo sukusirati temeljne rezultate ili konkretne duhovne plodove do kojih nas dovodi duhovno putovanje, kao čin vlastitog egzistencijalno-sapijencijalnog samoozbiljenja, na putu nepretrgnute sufijske inicijacije, skladno Rumijevoj sufijskoj optici u tom polju, tad opažamo da ti duhovni plodovi bivaju u najtješnjoj vezi sa pologom tajni (*Amana, Amana al-asrar*) kojeg je Bog povjerio Čovjeku kao takvom, to jest potpunom ili *Savršenom Čovjeku* kao *Halifi* Božijem na Zemlji, i da oni, štaviše, dolaze kao nužan rezultat potpuno realiziranog unaprijed povjerenog pologa tajni. To će reći da je Savršeni Čovjek taj duhovni kvalitet i prvi i, rekli bismo, najuzvišeniji duhovni plod kojim rađa duhovno pregnuće svakog istrajnog i duhovnom putu sufizma sasvim predanog sufije. Kolika je stvarna vrijednost rečenog duhovnog kvaliteta u liku Savršenog Čovjeka vidi se iz činjenice što je Savršeni Čovjek u sufijskoj literaturi općenito uspoređivan i identificiran sa pojmom Prijestolja Božijeg, a sam polog tajni je smatran samom duhovnom aromom kojom zrači intima Savršenoga Čovjeka. Tako, primjerice, Sultan Walad smatra da prilježno revnovanje pologu tajni priskrbiljuje dar vjere čovjekovoj intimi, a snagom tog dara njegov baštinik zadobiva posebnu vrstu duhovnog vida kojim on opaža kako se njegova intima pretače u svjetlosno nebesko prostranstvo i u pasliku

¹³ Rumi, Masnawija, II, 821 i dalje; usp. Abu Sa'id Abi'l-Hayr, *Kitab al-Luma'*, ed. Nicholson, p. 42; 'Attar, *Mantiq at-tayr*; Hugwiri, *Kašf al-mahgub*, p. 181; al-Gazali, *Miškat al-anvar*.

samog Prijestolja Božijeg.¹⁴ Osobito je, u vezi s tim, zanimljivo gledanje Nagmuddina Kubraa:

“*Amana*, zacijelo, jest ono što se predstavlja u smislu *izobilnoga dobra* (Qur'an, IV,17), to jest *al-fana fi'llah* (utrnuće u Bogu) i *al-baqa bi'llah* (nadživljenje u Bogu), a to je ono što označava neposredni opažaj božanske Milosti i što se oslovljava “pologom” (*al-amana*), jer riječ je o božanskom atributu isključivo pridržanom za Čovjeka – to jest za Savršenog Čovjeka koji predstavlja srce univerzuma – i atributu priopćenom, preko Savršenog Čovjeka, posvemašnjem stvorenju, a to, u ovdašnjem kontekstu, jest tajna namjesništva (*hilafa*) koje je samo čovjeku povjereno. Čovjek je *nepravičan* jer se nepravедno ponio prema sebi samome prihvatajući “polog” koji podrazumijeva njegovo samotrnuće; on je *nesvjestan* jer misli da je životinja koja se sparuje, jede i pije, a ne zna da je njegova životinjska forma samo ljuštura čija srčika je Ljubav; jer on je miljenik Božiji i izabranik Božiji (Qur'an, V, 59). Ko god ljubi nešto drugo doli Boga, taj je samo/nesvjestan, a onaj ko spozna sebe, taj spoznaje svoga Gospodara na način jedinstva (*tawhid*) koje nadilazi svakovrsno subožništvo.”¹⁵

No, Savršeni Čovjek, založen gore rečenim duhovnim sadržajem kakvim sadržajem nije založen nijedan drugi segment niti obzir silazorazlijevajućeg i silazoraskrivajućeg božanskog Bitka, snagom takovrsnoga sadržaja predstavlja središnju silnicu i duhovnu okomicu koja u ravnoteži drži svjetove uvjetovanoga bitka u njegovu hijerokozmičkom, makrokozmičkom, svetojezičkom, svetopovijesnom,

¹⁴ Sultan Walad, *Walad-Nama*, p. 63.

¹⁵ Eva de Vitray-Meyerovitch, *Rumi et Soufisme*, pp. 117-118.

svetogeografskom i mikrokozmičkom obziru. Njegovo preveć raskošno, nevidljivo – vidljivo, nebesko – zemaljsko, svjetlosno – osjenčeno, nadosobno – uosobljeno lice jednodobno se razlijeva na stranicama Prirode i na stranicama Povijesti, na stranicama metajezika i na stranicama svetog jezika, u prostoru metakozmosa i u prostoru kozmičkih svjetova, tako da se za njega kaže da u isti mah sam sobom jest *Liber mundi* i *Liber revelatus*, ali i *Liber metaphysicus* i *Liber symbolicus*, jer njegovu duhovnu supstancu čini sami metajezički sukus metafizičkih znakova i simbola Uzvišenim Perom (al-Qalam al-A'la) upisanih u nebeski prototip Matične Knjige (Umrn al-Kitab).

“Savršeni čovjek je sukus svih božanskih i prirodnih svjetova, općenitih i pojedinačnih. On je knjiga u kojoj su sabrane sve božanske i naravne knjige. S razloga svoga duha (ruh) i svoga uma ('aql), on je knjiga razložno oslovljena Majkom Knjige (umm al-kitab), što je qur'anski pojam koji označava nebeskog prototipa otkrivenih knjiga, Riječi i Duha Božijega kojeg Gurgani poistovjećuje sa Prvim Umom. S razloga svoga srca (qalb), on je knjiga Ploče pomno duvane (u koju su upisane sve stvari iz božanskoga sveznanja). S razloga svoje duše (nafs), on je knjiga stvorenih i propisanih stvari (osjetilni svijet prolaznih swari): on je taj koji predstavlja one vrle, uzvišene, čiste stranice koje se ne smiju doticati i čija otajstva ne mogu biti dosegnuta doli od strane onih koji su čisti od osjenčenih zastora. Odnos Prvoga Uma (al-'aql al-awwal) i Velikog Svijeta (al-'alam al-kabir) sa njegovim realitetima je nalik odnosu ljudskoga duha i tijela sa njegovim odlikama; Univerzalna Duša (an-nafs al-kulliyya) je srce Velikoga Svijeta, kao što je razumna duša

srce čovjeka, a to je razlog zbog kojeg se svijet oslovljava Velikim čovjekom.”¹⁶

Rumi svoju ideju o Savršenom čovjeku, katkada, nastoji prikazati u geometrijskom obrascu kruga podijeljenog na dvije polutke, dva polukruga ili dva dugina luka, od kojih desni teče silaznim, a onaj drugi uzlaznim ritmom. Desni polukrug ili luk ukazuju na egzistencijalno razlijevanje lica univerzalnog čovjeka u silazno-raskrivajućem ritmu koji se ozbiljuje na sliku stanovite interiorizacije Metakozmosa u prostor božanskog Mikrokozmosa. Kroz svaki pojedinačni segment tog procesa interiorizacije prepoznamo pojedinačne konture ili obzire univerzalnog lica Savršenog Čovjeka, koje iz svoje nadosobnosti ulazi u prostor svog duhovnog uosobljenja i primjeravanja određenoj razini čovjekove psiho-fizičke osobnosti. Tako na najvišoj unutarnjoj razini Mikrokozmosa opažamo obzir istine ili obzir *Muhammada tvoga bića*, koji se još oslovljava kao *latifa haqiqa*; potom slijedi obzir naadahnuća ili dimenzija *Isaa tvoga bića*, drukčije oslovljen kao *latifa hafiya*; iza ovog obzira slijedi obzir duha ili perspektiva *Davudova tvoga bića*, poznata još kao *latifa ruhiya*; iza ovog obzira dolazi obzir nadsvjesnog ili dimenzija *Musaa tvoga bića* poznata kao *latifa sirriyya*; zatim slijedi obzir srca ili kontura *Ibrahima tvoga bića* poznata kao *latifa qalbiyya*; iza ove konture slijedi kontura ili perspektiva vitalnih osjetila ili obzir *Nuha tvoga bića* poznata još kao *latifa nafsiyya*; najzad, kao najniža razina metakozmičkog lica Savršenog čovjeka u svojoj

¹⁶ Silvester de Sacy, Notices Extraits des manuscrits de la Bibliotheque royale, 1818, svezak X, no. 211, navedeno prema E. Dermenghemu, L'Elogue du Vin, pp. 137-138; usp. Rumi, Masnawija, Vi, 2540 i dalje.

mikrokozmičkoj pretvorbi i preobraženju slijedi obzir onog putenoe ili perspektiva *Adema tvoga bića* znana još pod naslovom *latifa qalibiyya*.

Lijevi luk ili lijevi uzlazno-zakrivajući polukrug koji postupno mikrokozimički uosobljeno lice Savršenog Čovjeka uznosi na razinu njegove metakozmičke nevidljivosti, to jest u domovinu nevidljivog (Terra invisibilis), taj polukrug, naime, očituje neku vrstu makrokozmičko-hijerokozmičkog rodoslovlja nadosobno-osobnog lica Savršenog Čovjeka. Na toj ljestvici bitka Savršenog Čovjeka najprije susrećemo svijet kozmopovijesnoga ili svijet prirode i čovleka, koji se zove *'alam at-tabi'a*. Iza ovog svijeta slijedi svijet oblika ili *'alam as-sura*, pa svijet duhovnog opažanja ili *'alama at-ma'na*; zatim slijedi svjet imaginacije ili *'alam al-malakut*, zatim svijet formi zamišljenog ili neuvjetovanog bitka ili *'alam al-qabarut*; iza ove konture ili svijeta se stere svijet Božanskog ili *'alam al-lahut*, i, najposlije, dolazi svijet božanske Biti ili *'alam al-hahut*.¹⁷

Pošo svaki čovjek samo virtualno, a ne zazbiljno, jest Savršeni Čovjek, i pošto nijedan *Salik* na početku duhovne staze sufijskog hodočašća domovini čiste gnoze nije do to mjere pripravljen da sam može proći svih sedam ključnih duhovnih stanja ili da sam može podići svih sedam stotina ili sedamdeset hiljada zastora od svjetlosti i tame, i da sam može zadobiti vid Savršenog Čovjeka i moći vidjeti nevidljivo Lice Božije, tad je, veli Rumi, nužno na tom putu, kao budnog pratioca i duhovnog nadziratelja, imati učitelja koji će mu pomoći da dođe do kraja puta i, što je još važnije, da ostane kod svog krajnje dosegnutog cilja.

¹⁷ Rumi, Kitab fihi ma fihi, pogl. 8; Masnawija, VI, 157; IV, 2143: usp. Eva de Vitray-Meyerovitch, op. cit., p. 121.

“Izaberi učitelja, jer bez njega to putovanje je prepuno patnji, zebnji i pogibelji. Bez pratnje ti ćeš zabasati na putu kojeg si već prošao. Ne hodi sam Putem!”¹⁸

Neophodna duhovna poputbina, koju sufijjski učitelj daje svom učeniku-novaku na duhovnom putu sufizma, očituje se u znanju i ljubavi, znanju kojim novak na Putu postupno proniče u tajanstvene znakove i smjerokaze Puta, i ljubavi kojom se zaljubljuje u svaki tajanstveni znak Puta sve dok njegova ljubav ne postane dobro odnjegovani biser iz najdublje dubine Oceana, biser kojeg podvodne morske struje mudrosti i ljubavi nose do njegova vječnog domišta, do Školjke koja ga prima u svoje skute kao što Ljubavnik u svoj Zagrljaj prima Ljublenu i ljubomorno nad njom bdije da mu ne izmigolji poput bisera iz školje kojeg morske struje mogu odnijeti Bog zna kuda i kome.

Samo znanje ili mudrost koju Rumi uvjetuje na Putu nije ono znanje koje se čita i nakuplja na stranicama egzoterijske učenosti, znanje izvanjskog knjiškog svakodnevlja, nego je to znanje znanja ('ilm-i'ilm), mudrost mudrosti. Ono se, veli on, stiče samo kroz tijesan i nepretrgnut suodnos sa svijetom Božanskog, jer samo je ondje stvarno Vrelo čiste i najdublje mudrosti i znanja. Kao što je Savršeni Čovjek Kapija kroz koju se jedino ulazi u Grad božanske svjetlosti, u carstvo božanskog Teokozmosa, jednako tako je, svjedoči Rumi, ljudsko srce, pod uvjetom da je posve otvoreno za Boga, kapija kroz koju se dopire do Živog Vrela mudrosti i znanja.

“Svaki onaj u čijim prsima (ili srcu) je kapija otvorena, biće granut Suncem sa svake strane.” (*Masnawija*, I, 1409)

¹⁸ *Masnawija*, I, 2943 i dalje.

Kapiju srca otvara sami Bog. Ali za tu vrstu milosti je potrebna nesvakidašnja poslušnost, na šta Rumi ustrajno podsjeća i opominje, tvrdeći kako *muršid* ili *Salik* mora očitovati poslušnost istovjetnu poslušnosti glasonoša Riječi Božije. To će reći da put do sticanja unutarnjeg, ezoterijskog znanja mora biti podastrt krajnje prenebujalim genijem vjere i krajnje stamenom osobnom vjerom. Bez toga nije moguće, tvrdi Rumi, doživjeti puninu transfigurativne sile žive vjere, koja duhovnom putniku, skladno njegovim osvojenim i zadobivenim duhovnim stanjima na Putu namiče novo duhovno lice i mijenja njegovu duhovnu fizionomiju. Čovjek koji želi dosegnuti najdublju mudrost Puta, veli Rumi, taj neumitno mora računati na svoje dvostruko rođenje, ono prvotno fizičko, potom na ono drugo, sasvim duhovno rođenje. Prvi put se čovjek, naime, rađa od majke, a drugi put se rađa iz svog vlastitog tijela i to tako što odande, naprosto, uskrsava kao iz groba i u krajnje duhovno stanje sufijskog Puta stupa kao čisti duh sa razgovijetnom fizionomijom koja se nazire kroz svjetlosnu odoru kojom je Salik, sada već kao *'Arif*, zaodjenut.¹⁹

No, duhovno rođenje nije moguće bez poticajne sile ljubavi koja, uz mudrost ili znanje, čini neizostavnu duhovnu poputbinu na hodočasničkom Putu sufizma. Bez nje se, prije toga, čovjek, *muršid* ili *salik*, svejedno je, nije mogao niti začeti kao posve novi duhovni embrion u majčinskoj toplini vlastita srca, jer ondje se začinje svaki izvorni duhovni potomak, budući da mudrost svoje duhovno sjemenje polaže u plodotvornu udubinu srčane niše, a ljubav njeguje klicu duhovnog života koja se

¹⁹ Rumi, *Masnawija*, IV, 836, usp. Bahauddin Sultan Walad, *Walad-Nama*, p. 7; usp. Rumi, *Kitab fihi ma fihi*, pp. 46-47.

odande razvija, bdije nad novim duhovnim čedom i silom svoje žive, transfigurativne moći profilira novo čedo i izvodi ga iz svijeta mikrokozmosa i uvodi u svijet svjetlosnog metakozmosa. Snagom iste te ljubavi ono Božansko se ušatoruje u duhovne prostore ljudskoga srca i u sve svetogeografske topose što se razliježu podno teokozmosa, na različitim razinama kozmičkih svjetova, ondje pronalazi svog potpunog i konačnog kozmopovijesnog uklona. Tu Prisutnost svaki predani vjernik, čak, uspijeva otkriti u dubini vlastita srca, i to opet činom svoje predane vjere kojom iskazuje svoju čistu ljubav spram Stvoritelja. Otuda i ono predanje Poslanika islama, koga se vrlo često i rado prisjeća Rumi, a u kome Bog govori na usta Poslanika:

“Ne obujmljuju Me ni nebesa ni Zemlja, ali Me opseže srce Mog predanog poslušnika.“

Na svaki dar božanske Milosti uvijek odgovara čista ljubav. Stoga Rumi misli da je ljubav onaj žestoki plam koji, kada se rasplamsa, spaljuje sve osim Ljubljenoga. Za Rumija, kao i za Fariduddina 'Attara, koji je bitno uticao na njega, i za Mir Sayyida Zarifa, ljubav je prvostvoreno očitovanje božanske Ljepote, pa stoga ona predstavlja samo srce Univerzuma. Blagodareći transfigurativnoj sili ljubavi, svako stvorenje u srcu nosi neodoljivu čežnju da svoj cjeloviti bitak posuvrati na izvorište vlastitoga bitka. Stoga ljubav i jest, kako misli i Miskawayh skupa sa Rumijem, pokretačka sila koja izaziva svaku vrstu gibanja u kozmičkim i metakozmičkim svjetovima. Muzika i igra, kretanje zvijezda i strujanje atoma, uspon života ljestvicom bitka u širokim rasponima i preko prostranih kozmičkih ambisa, od kamena do biljke, od životinje do čovjeka, do svijeta anđeoskog i s onu stranu zvljjezda, sve

to ima da se blagodari bivstvovodavnom i raskošnom ritmu božanske ljubavi koja ječi svjetovima i zove ih povratku u njihovu nebesku domovinu. No, krunski učinak žive i čiste ljubavi jest jedinstvo po uzoru na ono preegzistentno jedinstvo, kada su duše svjetova svjedočile vjernost Gospodaru, kako vjernost uzvraća Ljubljena Ljubljeniku svome i kada su Ljubljena i Ljubljenik bili posve jedno, i isto onako kao što su u jednom istom "prostoru" vječnog božanskog Uma pitanje Gospodara i odgovor duša svijeta odjekivali i tvorili simfoniju *sama'-e*, kojoj se uši svakog iskrenog muršida tek nadaju i čeznutljivo je iščekuju u pradomovini božanske Ljubavi.

“U svakom trenu sa svih strana odjekuje zov Ljubavi:

Jezdimo k Nebu, pa ko još želi poći s nama?

Bijasmo na nebu, bijasmo anđela prijatelji,

I svi ćemo se ondje opet vratiti,

jer ondje je naša domovina.

Uzdignutiji smo od neba, plemenitiji od anđela:

Zašto ih ne nadići? Naš cilj je vrhunska Veličina.

Šta, naime, ima zajedničkog

divni biser sa svijetom praha?

Zašto ste spuštene ovdje? Spremite svoje prtljage.

Kakvo je ovo mjesto tu?

Sreća nas prati, na nama je da se žrtvuemo...!

Poput morskih ptica, ljudi izranjaju iz oceana – oceana duše.

Kako, rođena iz tog mora ptica ovdje dolje svijeta gnijezdo?

Ne, mi smo biserje usred tog mora,

ondje ćemo prebivati svi:

U protivnom, za što val za valom dolazi iz mora duše?
Val onog *Nisam li Ja* (Gospodar vaš) je došao,
i razbio je tjelesni krčag;
A kad se krčag razbije, tad se vizija vraća
i sjedinjenje s Njim.”²⁰

“Ljubavje dojezdila i poput krvi je
u mojim venama i u mojoj koži.
Ona me poništi i ispuni Voljenim.
Voljeni je prosegnuo u sve djeliće moga tijela.
Od mene je ostalo samo ime, sve drugo je On.
Može li neko drugo lice biti ljepše od ovoga?
Da ljepšeg i ima, ne mari! jer to nije moj Voljeni.
Zataji sva lica u svome srcu,
sve dok ti ne dojezdi Lice bez lica.
Tragam li za svojim srcem, nalazim ga u tvom sokaku,
tragam li za svojom dušom, nalazim je u tvojoj ljubavi.
Kada sam žedan, ja pijem vodu,
u vodi vidim odraz svoga lica.
Misliš da sam slobodan od čežnje za Tobom,
Šta, bez Tebe da ostanem strpljiv i tih.
Gospodaru! Neka nikada radost ne osjetim
ako samo tren ostanem bez čežnje za Tobom.”²¹

U svom bivstvovodavnom i transfigurativnom dočašću i
uzašašću ljubav uvijek slijedi puteve koji su samo njeni.
To su oni isti putevi kojima jezdi Duh Božiji u svome

²⁰ Rumi, *Mističke ode*, 463.

²¹ Rumi, *Ruba'iyat*; usp. Eva de Vitray-Meyerovitch, op. cit., p. 113.

svetojezičkom, svetopovijesnom i svetogeografskom kona-čarenju od svog teokozmičkog središta do ljudskoga srca. Taj put vodi kroz sva ključna dvorišta metakozmičkih i kozmičkih svijetova. Sam njegov hod se odvija u ritmu duhovnog slušanja, igranja i okretanja, koje Rumi oslovljava zajedničkim i vrlo bremnitim pojmom *sama'*. *Sama'* nije tek specificirani oblik *mawlawijske* sufijске liturgije, nego je ona svojevrsni duhovni koncert koji sukusira sazvučja metakozmičke i kozmičke ili kozmopovijesne simfonije, molitvene zazive, egzorcizme, uravnotežene akorde srčanog recitiranja svetih znakova i slikopisa, čiji oblici se jednodobno razlijevaju mineralnim, biljnim, životinjskim, ljudskim i anđeoskim carstvima. U ritmu sama'-e pulsira univerzalni Bitak dok talasa rijeku darovane i uzvraćene ljubavi/Ljubavi, rijeku koja jednodobno teče u dvostrukom ritmu: od Izvora ka Ušću i od Ušća ka Izvoru.

Bremenitu simboliku Rumijeve ideje o sama'-i na najpotpuniji način je objasnio klasični turski pjesnik Mehmed Čelebi u svome *Diwanu* prevedenom i na francuski jezik pod naslovom *Traite sur la seance mawlawie*.

“Gle, šta kralj kaza dervišu:

‘Šta ti je ta odora i taj turban na glavi?’

Derviš: ‘O, kralju, dičnog naroda, odora je moj grob, a turban je moj nadgrobni kamen.’

Kralj: ‘Kako to da mrtvac govori, kume?’

Niko to na svijetu nije čuo.’

Derviš: ‘Nisi li čuo da je rečeno, kralju, da se u grobu ispituje i odgovara?’

Kralj: ‘Zar mrtvac igra na ovom svijetu?
Koje taj ko mu pripravlja mjesto zaigru?’
Derviš: ‘U času kad se začuje zvuk trublje,
mrtvaci se bude na igru.’
Kralj: ‘Kakva je tajna kužne igre mevlevija, prijatelju?’
Derviš: ‘Za ono što jest od njegovih tajni,
evo što bi moglo biti dostatnim:
potrebno je da odeš tamo odakle si i došao.’
Kralj: ‘To je tajna o dolasku i povratku:
izlaganje toga je zasluga našeg Učitelja.’
Derviš: ‘Odgovori, dakle, koja je tajna
Učitelja koji je poput Sunca u svome znaku?’
- ‘Slušaj me, o kralju svijeta!
Kazat ću ti i rasvijetliću ti njegovu tajnu.
- Prije nego li svijet bijaše stvoren, kada nijedno
stvorenje niti čovjek ne bijahu stvoreni,
Bog bijaše skrivena Riznica, ništa drugo osim
Njega ne bijaše, kralju!
S Njim bijahu samo Imena i Atributi,
On dade nalog i stvori sve harfom *kaf* i *nun*.
Načini ogledalo, o kralju, i Bog se ogleda u njemu
sa Svojim Atributima.
Čovjek je ogledalo Božije, promotri ga umom;
Onaj odraženi u njemu je Bog,
Njegova Imena i Atributi.
Kaže se daje ta čista bit jedna tačka;
iz žustrine njenog razvitka pojaviše se mogućnosti.

Iznutra zamišljenog kruga razviše se bića i ljudi,
džini i mogućnosti.
Znaj da taj krug ima dva različita lica,
jedno postavljeno sdesna, a drugo slijeva.
Desno lice je izvanjski svijet, lijevo lice je iznutarnji
svijet.
Naspram Njega je prostor čovjeka.
Čovjek je ogledalo Milostivoga.
Razvijena tačka je dužina zamišljenog kruga koji se
oko nje vrti usmjeravajući sve ka njoj.
Kada ta tačka stigne na svoj početak, svi izdanci iščeznu.
Sve što je drugo (doli Bog), moguća su bića,
reklo bi se jedna tačka.
Ona se razvijaju dužinom zamišljenog kruga,
kao što znanje istječe kod znanstvenika.
Kada mogućnosti prispiju svome izvoru, ono što je drugo (doli Bog) nestaje;
ostaje samo Njegova čista Bit.
U tom času Bog se otkriva slugama Svojim imenom Mira.
'Neka je mir na vas, poslušnici!
Vi ste sada slobodni od sumnje i nagađanja.
Vi ste spoznali Moje jedinstvo pouzdane mudrosti.
Sada, neka je Mir sa vama, vjerujući.'
-Poslušaj tajnu drugog kruga.
Kazivao bih ti tajnu one igre.
Zaljubljeni se vrte po drugi put, sve dok ne iščeznu,
poput znanja.

Učitelj ljudi se otkriva i kaže:

‘Neka je mir sa zaljubljenima!

Vi ste spoznali Moje jedinstvo pouzdanog kušanja.

Jer Ja sam opažen i opažajući s pouzdanjem.’

- Poslušaj tajnu trećega kruga, plemeniti!

Zaljubljeni ga dozivaju: ‘*Pouzdana Istino,*

Neka ga također dozivaju kao *potpuno utruće i smrt,*
potpuno iščeznuće i preminuće.

Poslije toga Bog veli uz ime Mira:

‘Mir s vama, o zaljubljeni!

Umirući vi bivate oslobođeni od smrti,

utrućem vi iznova pronalazite put do Mene.’

-Šayh koji je namjesnik Božiji,

čiji bitak je apsolutno ništavilo,

taj namjesnik je tumač Božiji,

koji jezikom Božijim izgovara trostruki zaziv mira.

To je stanje tajne *qab qawsaina,*

Mawla Džalal ga je očitovao.

Mawla-i Rum Šams-i Din, njegova svetost,

tako je izložio pouzdane tajne.

Pošto si čuo ovo, o kralju svijeta,

to jest put prljateljja i zaljubljenih,

svladaj brojne tajne i otajstva koja samo Prijatelji znaju,

jer, u konačnici, blažen je onaj čija se duša nikada

ne suprotstavlja Prijateljima, dočim je onaj koji,

i nevidjevši ih, a zaniijeka očitovane tajne,

nesretan i sličan je šišmišima.

Ne veži se za oko ovoga svijeta,
jer to oko ne može vidjeti nikakav pravi put.
Svjetlom Šamsovim, Dželaluddin Rumijevim ove
mudrosti su jasnije od dana i mjesečine.
Derviši su poput zvijezda koje osvjetljavaju
put Dželaluddina Rumija.
Pored njegova svjetla Sunce je poput atoma –
taj čovjek je svjetliji od svijeta.”²²

Prof. dr. Rešid Hafizović

²² Marijan Mole, *Les Dances sacrees*, Sources orientales, pp. 248 i dalje.